

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFARUL

ANUL XI
Nr. 52 (348)
Sâmbătă,
28 decembrie 1968
8 pagini — 1 leu

Revista „Luceafărul“

urează cititorilor și colaboratorilor săi

LA MULȚI ANI!

Cinstirea patriei

La noi, în România socialistă, cinstirea patriei are o dată memorabilă. Printr-un destin plin de semnificații, ne-a fost hărăzit să ne sărbătorim aniversarea Republicii la 30 Decembrie, zi în care, despărțindu-ne de un an trăit, intrăm în celălalt, al viitorului fabulos. O zi în care se demarcă, într-o limpede viziune, tot ceea ce am îndrăznit să facem, să realizăm și se întrevede ceea ce vom îndrăzni să facem, să realizăm, totul adunat, concentrat în emblema vieții noastre însăși, căruia-i spunem 30 Decembrie.

În această zi, trecutul și viitorul se întrepătrund, stau într-o cumpănă, într-un echilibru trainic, dezvoltându-și valențele. Din acest punct al maximei calendaristice, conținând în sine pragul noului suș, tensiune a unei desăvârșite spirale, peisajul spiritual al țării își dezvoltă dimensiunile. Clipa sărbătorească, la nivelul acestor vaste încrucișări, devine aprofundare lucidă. Este o sărbătoare a conștiinței, a țării luate în întregul ei, gândindu-se pe sine. În această zi, mai mult decât oricând, ne amintim, plimbându-ne încă o dată gândul de-a lungul liniilor de forță fundamentale ale dezvoltării societății noastre socialiste, tulburătoarele versuri eminesciene: **Viitorul și trecutul / Sint a filei două fețe / Vedea-n capăt începutul / Cine știe să le-nvețe.**

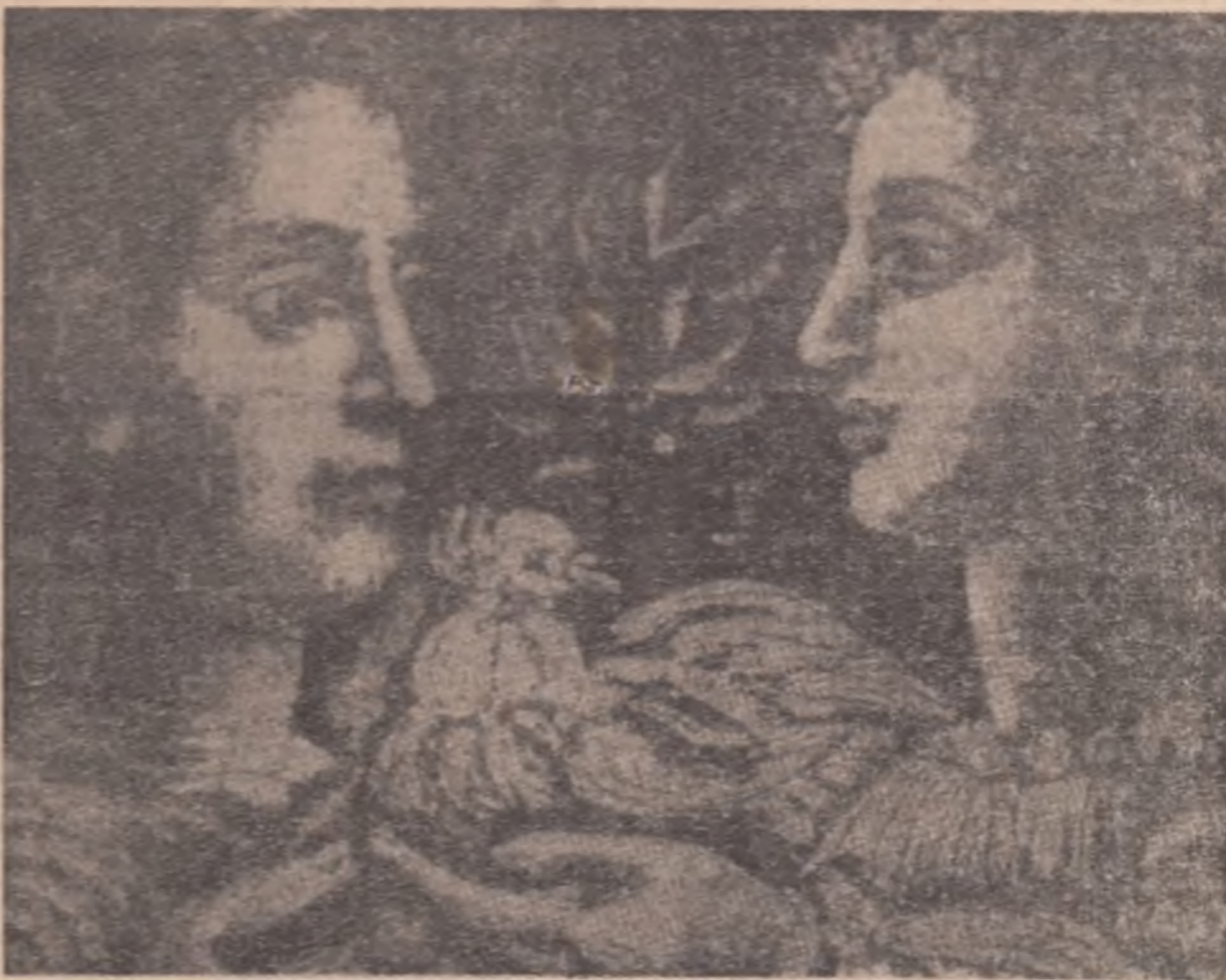
Incheiem anul în curs printr-un bilanț hotărât pozitiv. Incepem anul care vine cu proiecte multiple, inspirate și realiste deopotrivă. Am desăvârșit cel de-al treilea an al Cincinalului, deosebit de important pentru toate sectoarele activității noastre, se va elabora viitorul plan de cinci ani, plan de care depinde în întregime bunul mers al țării noastre socialiste. Am trăit anul în care am cules cele mai bogate roade ale Congresului al IX-lea, ne pregătim, pentru anul viitor, să fim martorii celui de-al X-lea Congres al P.C.R., anul sfertului de veac republican. Sint realizări și proiecte esențiale, care ne privesc pe toți și pe fiecare în parte, un tablou unitar, o viziune în care Patria socialistă, intrată definitiv pe orbita ei suverană, evoluează cu calm și rapidă eficiență.

Faptul politic a devenit conduită firească. Nu ne mai putem înțelege, în afara lui, pe noi înșine, nu mai putem gândi propria noastră persoană altfel decât la modul politic, consemnând prin aceasta participarea efectivă la bunul mers al societății din care facem parte, pe care o construim, pe care o dorim din toate fibrele ființei. Unitatea de conținut și de formă, dintre conducerea statului și popor, se concretizează uneori atât de puternic, încât în fața necesității devine libertate de gândire și de acțiune. Acest aspect al realității politice, propriu etapelor de mare coeziune sufletească, ne-a fost dat să-l trăim, semnul lui nobil ne-a marcat conștiințele pentru totdeauna. O cinstire mai profundă a Patriei, primenindu-i izvoarele, înstăpînindu-i rădăcinile, nu se poate închipui.

Intrat în intimitatea ființei noastre cu aceeași implacabilă forță de lege, largul democratism practicat în toate zonele socialului, în manifestare directă, ne-a făcut să medităm mai adinc la raportul individ-societate. Depinde de om și de puterea lui de dăruire, de înțelegerea cu care el știe să se integreze plenar construcției socialiste, reușita a tot ce se înalță în Patrie. Recunoașterea capacității productive de calitate a fiecărui individ, potrivit adevărului, și punerea lui la locul de muncă egal, corespunzător cu efectul priceperii sale, va hotărî viitorul. Este ceea ce amintea, atât de clar și succint, la recenta Conferință a organizației de partid a municipiului București, tovarășul Nicolae Ceaușescu: **Să punem la muncă oameni destoinici, cu încredere, să-i sprijinim și vom putea îndeplini toate sarcinile care ne revin.**

Între aceste coordonate vitale își desfășoară munca și scriitorul. Din martorul unei societăți s-a transformat în constructorul ei. Participarea lui, oricât ar părea de inefabilă, este deosebit de importantă, de activă. El oglindește și impune mai ales o conștiință. Cinstirea Patriei, în mentalitatea lui, se asociază în primul rând intensității, valorii de creație. Înaltul său patriotism rezidă în tenacitatea cu care își scrie opera netrădându-se nici-o clipă pe sine. El nu mai poate greși decât față de sine, adică față de Patrie, pentru că Patria l-a investit să fie ea însăși. Opțiunea lui este de natură acută organică, interioară, și cine nu găsește în el adevărul nu poate fi nici scriitor, nici om, decât doar la nivelul biologic al speței. Autonomia scriitorului se conjugă cu autonomia țării sale. Există un principiu al vaselor comunicante valabil și pentru societate. Patria care se cinstește pe sine își cinstește și scriitorul. Dacă Patria se ridică drept și frumos, pe drumul ei, în lume, drept și frumos trebuie să fie și scriitorul, drept și frumos singelui lui, drepte și frumoase oasele lui și măduva oaselor lui. Atunci opera lui este semnul libertății de spirit a poporului său.

LUCEAFARUL

PICASSO

PACE

Anul acesta, aici...

Să numim anul literar 1968 la trecut, la prezent? Câteva zile stau în cumpănă și-n miezul lor verbul se caută pe sine. Timpul măsurat în inevitabila trecere mai află spații în conștiința noastră, acolo se limpezește, devine prezent pur, și deperele conform cătoroa încercăm să-i prindem chipul caută a fi durabile.

Literatura este întotdeauna timpul prezentului, conștiința ei este relativă doar în ceea ce privește valoarea ei. Conștiința care o naște, indiferent de relieful, de întinderea cercetată, sapă în adâncime. Există un trunchi primordiar, o axă de natură să ne reprezinte pe toți, punctul limită al unei, sau a mai multor generații, și fiecare scriitor, legându-si destinul și stăgale de ea, poartă un cerc al mai exact și mai larg cu putință.

Să punem anul 1968 sub semnul romanului, sub semnul poeziei? Sau poate sub cel al dramaturgiei, în vizibila creștere, sau al criticii, bucurându-se pînă la uitare de sine pentru câteva remarcabile realizări artistice? Oricine, conform meseriei și disponibilității sale sufletești, se poate pronunța cu vehemență. Adevărul se exercită și trăiește la diverse nivele. Nu-i putem acoperi și satisface toate valențele. Cu atât mai mult cu cât, mulțumii de una din înfățișările lui, vrem, în aceeași clipă, să-i adăugăm o nouă trăsătură, poate definitivă.

Anghrenajul acesta care presupunem a fi literatura își creează deopotrivă mijloacele și scopurile. Cărțile noastre ar trebui tipărite pe foi rotunde, atunci le-am vedea mai ușor cum se îmbucă, un fel de imagine în ansamblu a timpului, cu mișcări de ore și puncte cardinale. Cum rămânem însă la înțelesuri, abstracte pentru a putea cuprinde mai mult în sine, atribuiem literaturii o conștiință, o prestabilire, un efort al creatorului de a realiza obiectul ceea ce știa, sau pur și simplu se știa, în atara lui, riguros demn de naștere.

Conștiința scriitorului, anul acesta, cred, și-a câștigat dimensiunile esențiale, cea dăblă întrepătrundere, vitală existenței, menirii și proprietății și creatoare. Poți înțelege mult, și scriitorul a înțeles mult întotdeauna, declarându-și mulțumii cu propria ta limită. Poți exprima mult, și scriitorul exprimă mult întotdeauna, dar altceva decât înțelegi. Tulburătoare cu adevărat și matură este contopirea celor doi termeni, pînă la a nu te mai interesa unul sau celălalt, intrat în vibrație cu întregul. Să exprimi ceea ce înțelegi, să înțelegi ceea ce exprimi, cînd totul devine operă de artă, iată intimitatea scriitorului și autoritatea lui devenită publică.

S-a vorbit anul acesta despre capodoperă, despre posibilitatea sau imposibilitatea creării capodoperei. Am evoluat și în această privință. Opera scriitorului este o continuă perfecționare și îmbogățire a celorva teme fundamentale. Capodopera presupune, cu alte cuvinte, o viață și-un unghi detașat de unde o poți vedea în toată desfășurarea ei. Amănuntul pregătește întregul și fiind mai modest are mai multe șanse de înțelegere. Scriitorul reprezintă prezentul, este însuși prezentul, un prezent vast, în mișcare, capabil să-și asume imediatul. Este singura posibilitate de a scăpa de tirania timpului. Ceea ce ai scris și ceea ce vei scrie sint la fel de prezente, sub ochii tăi mereu, au înții o singură dată, anul nașterii tale, se completează cîndva și devin, pentru totdeauna, anul nașterii tale la pătrat.

Putem, cel mult, data apariția unei opere. Dar nașterea ei? Putem spune cu mîna pe inimă, cutare scriitor a publicat cutare carte anul acesta, aici, dar nu putem fi niciodată siguri în ce an a scris-o el. Un indiciu ar fi anul în care s-a născut acel scriitor. Dar nici aceea dată, pînă la consumarea ei deplină, nu ne este de-ajuns. Trebuie să mai știm anul nașterii unui popor, unei țări, unui continent, al unei lumi, și cîte alte date, o însurire de cifre, de încrengături de nume și localități, cunoscute și necunoscute, depășind memoria și puterea noastră de transcriere. Atunci spunem, uluiți de amelițarea perspectivă, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, cîlim Laus Ptolemei, Animale bolnave, Ingerul a strigat, dînd câteva repere prezente totalității prezentului.

Anul acesta, aici...

Scriitorul are mereu în față clipa, tot mai gravă de timp și totuși singulară, aceeași, indiferent la schimbări. Clipa unică, nerepetabilă, a cuvîntului. Clipa totală dezîntării. Clipa suficiență desmărginirii. Clipa halucinantă stratificării. Clipa statică, vesnic prezentă, misterioasă matrice creată și creatoare:

Cu mine zilele-ți adăogi,
Cu ieri viața ta o scazi
Și ai cu toate asta-n față
De-a pururi ziua cea de azi.

Grigore HAGIU

stihuri

Vezi?
Inima-i grea să ți-o păstrezi
Și fiecare lucru așteptat
Îți lasă fără știre un oftat.
Cît ai căuta să nu mai simți
Sufletul nu poți să ți-l minți.
Trăind mereu în clipe și în treacăt

— 11 septembrie 1965 —

Nu poți rămîne rece ca un lacăt.
Într-o zi, copila mea,
Să mă scol n-oi mai putea.
Sărutarea din ajun
De pe frunte-n ceasul bun
Va zbura naintea mea
Să se culce într-o stea.

TUDOR ARGHEZI

CRONICA LITERARĂ

cicerone poghirc

B. P. HASDEU

paul georgescu

COBORIND

„Într-o civilizație bătrână toate ramurile sînt de mult așezate solid pe niște baze definitive, astfel că fiecare ramură înfățișează o specialitate vastă, suficientă să asigură pentru avîntul unui geniu ori-cel de puternic. Nu așa este la începutul unei nouă civilizații unde nimic nu e pregătît de mai înainte, toate sînt în așteptare, toate sînt de dorit și ita de ce acolo talentele mai energice, unele mai bine altele mai rău, se apucă de toate, dornice de a deschide toate ușile viitorului”.

B. P. HASDEU

Despre Hasdeu, M. Sadoveanu spunea că „este un fel de expresie eroică a culturii românești de la 1870”, caracterizare dintre cele mai potrivite. Alături de alții, B. P. Hasdeu intră în galeria definițiilor, a înepătorilor de drum, fiind între aceștia o figură de dimensiuni neobișnute. A devenit un loc comun afirmația care face din B. P. Hasdeu un ins genial, fără a se depăși însă planul admirației neavizate. Opera lui e respisă prin reviste, niciodată stîrnind într-o completă ediție de referință, redactată mai ales într-o ortografie și un limbaj inactuali astăzi, ca și foarte multe din lucrările apărute de la Școala ardeleană pînă la 1900. Din această cauză multe din tentativele științifice ale acestei perioade sînt în uitare.

Asupra Școlii ardelene și a reprezentanților ei mai circulă o sumă de neadevăruri. Operele nu sînt cunoscute la sursă ci prin comentariul interpus. Se știe că alți erosi se pot perpetua astfel. Reexaminarea acestora e unul dintre imperatiile momentului cultural actual. Școala ardeleană e deformată de concluzii pe care personalitățile ei, ca și opere foarte diferite, sînt măsurate cu metrul unic.

Prejudecățile despre Gh. Șincai încă în uz se vor lăsa de acum înainte de o operă solidă, editarea pentru prima dată, în condiții de acuratețe științifică a Cronicii lui Gh. Șincai de către filologul F. Fugariu și istoricul F. Neagoe. Importanța repunerii în circuit a unuia din lucrările monumentale ale culturii românești într-o ediție de o condiție științifică excelentă, nici nu poate fi subliniată în adevărată ei valoare.

Un alt reflex al noii atitudini față de ceea ce a fost cultura română, cum și zi-că M. Sadoveanu, este o lucrare mai modestă în aparență, dar de o utilitate incalculabilă. Este vorba de trecerea în revistă a tuturor încercărilor lexicografice românești și poartă modestul titlu de *Schimb de istorie a lexicografiei române* (I). Autorul ei, Mircea Seche, a făcut una din cele mai grele opere care se pot imagina. A străbătut fiecare dicționar de care se ocupă, numărîndu-i cuvintele, analizîndu-l sectoarele, verificîndu-l etimologic, explicativele etc. Mica sa schiță de istorie pune o binevenită ordine în istoria lexicografiei române.

Astfel de acțiuni de restaurare care să așeze în lumina normală lucrările înaintașilor culturii sînt binevenite. Cultura înseamnă comunicare între generații, admitere de adevăruri descoperite și de concluzii, preluări de tentative și nu se poate închipui continuitate culturală, în absența unor bune ediții din acești înaintași și nici în prezența aproximațiilor care se vîntură de obicei pe seama lor, pentru că operele sînt rare și atunci cînd se pot găsi inaccesibile datorită ortografiei pe care o urmează.

Este vorba mai ales de a li se face dreptate acestor înaintași și de a nu mai fi priviți de pe poziții extreme. Remarcabila ediție a lui Florea Fugariu la Cronica lui Gh. Șincai, modesta dar serioasă lucrare a lui Mircea Seche sînt dintre inițiativele ce merită a fi amintite ca reprezentînd drumul cel bun.

În această serie de restaurări care nu face concesii extremelor denaturatoare se află și cartea lui Cicerone Poghirc despre B. P. Hasdeu ca lingvist și filolog.

Datorită vastității câmpului său de activitate multor discipline de care s-a folosit și pe care le-a ilustrat, B. P. Hasdeu, ca și N. Iorga, este, paradoxal, un autor ignorat. Marile dimensiuni sperie și în absența unor studii care să se ocupe de întreaga amplitudine a operii, ne întîlnim de cele mai multe ori cu lucruri comune. În cele mai dese cazuri B. P. Hasdeu este tratat, în primul rînd, ca literat. G. Munteanu ne-a oferit recent o succintă trecere în revistă a activității sale pe acest plan. Lingviștii, filologii nu s-au grăbit să-l revindică cu excepția unui studiu onest a lui D. Macrea. Dimensiunea enormă a lui B. P. Hasdeu este, după cîte se pare, în afara literaturii. Savantul e fațeta cea mai interesantă și temeritate de a-l aborda pe această latură a lipsit. O excepție a însemnat Th. Capidan care ocupîndu-se de filologie și lingvistică Hasdeu, de la înălțimea ultimelor cercurii ale disciplinei, ajunge la cîteva concluzii care, în loc de a-l arunca pe acesta în uitare, îl reactualizează. Dacă în 1907, cînd B. P. Hasdeu închidea ochii, filologia română avea nevoie de un contact mai amănunțit și mai sistematic cu realitatea lingvistică, astăzi, după un interval de atîtea decenii, rezultatele la care am ajuns, ne îngăduie, ceva mai mult, ne impune să privim sintetic problemele referitoare la limbă în tot complexul lor. Astfel, după studiul pozitiv al faptelor de limbă, a-pare din nou spiritualitatea limbajului, de fapt, problema de căpetenie a lui B. P.

Hasdeu. „Spiritualitatea limbajului” este ceea ce preocupă acum intens nu numai lingvistica, ci și estetica și filozofia.

B. P. Hasdeu n-a avut însă întotdeauna sansa de a fi cercetat de urmași ca Th. Capidan, Ov. Densusianu l-a clasat, făcîndu-i fără poate așa da seama un deserviciu postum. Felul cum caracterizează Istoria critică a Românilor este expresiv: „Închizi (cartea), scria profesorul nostru, cu impresia pe care ți-o lasă într-un colț de muzeu descoperirea unui ceasornic fantastic, lucrat de vreun meșter ce turnase rotită după rotită și la sfîrșit s-a oprit descurajî dinaintea mașinăriei complicate care nu se învîrte cum își închipuise”. N. Iorga a căutat să demonstreze că n-a fost niciodată istoric, ci doar filolog.

Ceea ce face Poghirc este o reexaminare sistematică a lucrărilor de filologie și lingvistică ale lui B. P. Hasdeu. Nu se poate afirma că pînă la prezenta lucrare aceste cercetări n-au fost cunoscute. Dar ele erau tratate cu superioritate și indulgență, mai niciodată consultate cu adevărat, și apreciate ca depășite față de stadiul actual. Cei ce se apropiau astfel de lucrări lingvistice și istorice ale lui Hasdeu procedau ca niște elevi nemulțumi în fața unui manual de probleme în care rezultatul nu e cel așteptat, sau ca niște profesori cărora înexactitatea rezultatului le dă posibilitatea să anuleze întreg manualul. Am spus că C. Poghirc nu se așază pe nici una din aceste poziții extreme. El citește pe Hasdeu de la înălțimea ultimelor cercurii științifice în omenul lingvistic, fără a uita contextul științific românesc. Causa pentru care B. P. Hasdeu nu se mai bucură de audiența între reprezentanții lingvistici actuali este căutăta de C. Poghirc în caracterul tehnicist al specialității acestora.

C. Poghirc nu și judecă din afară precursorul. El precizează că ceea ce a voit să dorească să facă B. P. Hasdeu a fost istoria, dar pentru a ajunge aici a avut nevoie de instrumente de lucru, drept pentru care a poposit atît de mult în teritoriile filologiei și lingvistice. Încît n-a mai putut să-și realizeze masivul proiect. Din această generoasă concepție de lucru s-au născut produsele cele mai strălucitoare ale începuturilor lingvistice.

Fără a pronunța cuvîntul C. Poghirc ne semnalizează existența concepției de lucru hasdeuene. Cercetătorul nu era în primul rînd profesorul unei înguste discipline, fapt pe care îl declară programatic: „nici o specialitate nu se mai poate bariada în propria sa sferă, fără a fi silită să ia mersu către ceva de la toate celelalte și să le dea, la rîndul său, lumină pentru lumină”. El concepe istoria fără lingvistică, lingvistica fără filologie, filologia fără etno-psihologie, și așa numai din dorința de a putea verifica în toate aceste planuri un element aparținînd doar unuia dintre domenii. Din cercetarea activității de filolog a lui B. P. Hasdeu, C. Poghirc scoate concluzia că prin B. P. Hasdeu filologia a atins cel mai înalt nivel al științei. Prin concepțiile sale de lingvistică generată B. P. Hasdeu se situează, deci, la înălțimea condițiilor de izolare, printre cei mai mari lingviști europeni ai vremii, emiștor de idei a căror fertilitate se verifică și astăzi. B. P. Hasdeu a emis în toate compartimentele lingvistice generale teorii viabile, după care, de altfel, s-a condus în activitatea proprie. El este un mare precursor în domeniul dialectologiei, cu un sfert de veac înainte de inițiativa lui J. Gillieron. Cunoscuta teorie a circulațiilor cuvîntelor este încă un aport de primă însemnătate al învățatului român. În programele disciplinei sale. Ca indo-europeanist s-a aflat în marea competiție europeană a vremii, aducînd precizări atît teoretice, cît și prin studii aplicate. În domeniul etimologiei a fixat criteriile de lucru severe, precizînd, între altele, metoda „cuvînt și lucruri”. Ceea ce este demn de remarcat în activitatea de comparatist a lui Hasdeu este deci faptul că, deși lucrînd izolat, într-un mediu lipsit de tradiție în această privință, el nu s-a aflat aproape niciodată sub nivelul științei timpului său, ci, dimpotrivă, cel mai adesea mai presus de el.

Din păcate, cercetările de comparatistică indo-europeană au fost aproape complet neglijate la noi de generațiile următoare de lingviști, servind mai mult ca obiect al unor oneste dar modeste cursuri universitare, cu prea puține contribuții personale. Momentul creării comparatisticii românești a însemnat de fapt și cel mai înalt nivel pe care l-a atins ea vreodată, așa cum literatura greacă începe cu cea mai perfectă operă pe care a realizat-o în cursul istoriei sale, epopeile lui Homer.

Neglijarea acestui domeniu a avut, cum se va vedea din capitolele următoare, efecte negative asupra studierii istoriei limbii române.

O imensă activitate a depus B. P. Hasdeu pentru descoperirea relivelor lingvistice autohtone. La curent cu teoria substratului, formulată de G. I. Ascoli și Schuchardt el va căuta să fundamenteze cercetările pentru limba română, cercetări taxate mai tîrziu ca o aventură, fără a fi consultate sau luate în considerare. Despre verificarea lor nici nu putea fi vorba. Un discreditor de efect a fost în acest domeniu Densusianu. Este drama postumă a unui mare savant. Să

dăm cuvîntul lui C. Poghirc: „Trebuie menționat faptul că unele apropieri etimologice evidente stabilite de Hasdeu nu sînt luate nici azi în considerare de dicționarele și lucrările noastre de etimologie deși asupra unora nu s-au putut formula niciodată obiecții, iar în cazul altora obiecțiile cad la o examinare cit de cit mai atentă. Așa, de pildă, cuvîntul doină, apropiat de către Hasdeu de lituanianul datna „doinā” și de alte forme din diverse limbi indo-europene, mai puțin sigure, nu este menționat nici astăzi de dicționarele etimologice, sau, în cel mai bun caz, este notat ca „indoeilnic”, în ciuda concordăței indiscutabile de formă și sens între cuvîntul român și cel lituanian. Dacă avem în vedere, pe de o parte slabele legături între români și lituanieni care exclud imprumutul unui asemenea cuvînt, iar pe de altă parte, concordățele numeroase dintre limbile baltice și traco-dacă, originea autohtonă a cuvîntului românesc apare ca indiscutabilă. Singura obiecție adusă etimologiei lui Hasdeu, aceea că, dacă ar fi vechi, cuvîntul ar fi trebuit să devină doaină, cade dacă luăm în considerare forma dialectală românească daină, care pare să fie cea originară, descoperită însă pe timpul lui Hasdeu (...). Neglijarea etimologiei lui Hasdeu pare un lucru cu atît mai neînțeles, cu cît între timp s-au făcut cele mai neverosimile apropieri, luate mai degrabă în considerare de unii cercetători numai pentru motivul că se refereau la domenii care le erau cunoscute. Astfel, apropierea cu dolere, făcută de Laurian și Massim, a fost respinsă fără apel de Hasdeu însuși. Etimologia lui Cinac, sîrbo-croată „fluser dublu”, este inacceptabilă și semantic și fonetic, căci cuvîntul sîrbesc ar fi trebuit să dea voioință, ca divornic vornic etc. Alte apropieri slave mai vechi sau mai recente, ca slav. daljina „departare” sau slav. dolja „sortă”, sînt departe de a fi cit de convingătoare, ca să nu mai vorbim de cele ale lui Scriban și alții, care nici nu merită să fie luate în discuție. Credem că numai amestecarea plumbere a lui Hasdeu prin tot felul de dialecte iranice, celtice, acea spumă de necunoscut care i-a făcut să neglijăm etimologia, fără a-i putea demonstra întemeierea. Este momentul, credem, să fie luată în considerare cu toată seriozitatea, așa cum cercetările etimologice lituaniene asupra cuvîntului daină nu mai fac de mult abstracție de românescul doină”.

Cit de importantă este cartea lui C. Poghirc o arată chiar acest citat. Ea se întoarce la un izvor părăsit pe care-l reactivăm. Nu se poate clădi neglijînd ceea ce au făcut antecesorii sau contemporanii noștri și neglijarea unei contribuții însemnate o viitoare criză de timp în lucrările lingvistice. Magnum Etimologicum ar fi fost săvîrșit de Hasdeu în ciuda disprezece anilor. El n-a putut fi împrăvit de alții nici în patruzeci. Istoria culturii românești este adesea istoria unor proiecte eșuate din lipsă de timp și gestul cel mai intelectual cu putință e de a relinda legăturile și de a încerca să ducem mai departe o tentativă ce nu s-a putut desăfrîși.

Este ceea ce face Cicerone Poghirc și ceea ce dă cărții sale despre B. P. Hasdeu o altitudine spirituală deosebită.

Carura romanului lui Paul Georgescu obligă critica să facă cîteva disociații în plus.

De obicei cronicarul literar știe că e nevoie a spune un DA sau NU hotărînd produsul literar. A spune doar DA sau NU este încă o operație preliminară. Abia după ce am zis un DA, urmează adevărata discuție și clarificare a obiectului. O dată acceptat, în republica literelor admisul lui DA crede că poate fi egal altor alții care nu primis și ei un alt DA. Pentru a curma confuziile e însă nevoie de cîteva nuanțe însoțitoare, cu alte cuvinte de o ierarhie a valorilor. Dacă acele comandamente de valoare după care judecăm literatura ne îndreaptă spre acceptarea unei scrieri pe anume canoane mai pot intra în joc și altele care să ne ajute să plasăm opera acceptată în textura firească. Cîștigul de pînă acum al criticii și cronicii literare, — acela de a opera cu un categoric DA sau NU — constituie preliminarul chestiunii, cărora urmează întotdeauna adăugarea unui alt și inevitabil, etaj de considerații.

În cazul romanului lui Paul Georgescu, linga acei DA de acceptare așazăm un BA care e altceva decît obișnuitul NU, dar suficient pentru a exprima nu negația, dar o categorie a refuzului.

Ce este cu această carte premeditată „ciudat” și intitulată ostentativ „roman”? Ce se petrece în ea și către ce duce? Ce vrea autorul de la propria sa carte? Ce reprezintă ea pentru el și ea pentru noi?

Pentru că această carte se înscrie într-o arie a „balcanismului literar”. Vom spune că este o carte „ismenită”, din specia pretențioasă a acelor cărți care se constituie ca suprastructuri ale literaturii, cărți ce nu se nasc din viață, ci doar din alte cărți.

„Ismenitura” provine din încercarea „a ceva sau a cuiva” de a fi mereu ceea ce nu e. Cartea este intitulată manifest „ro-

man”, dar nu este roman, ci ceea ce se numește azi „anti-roman”, adică autorul ei vrea să treacă între romancierii cu un produs care le dinamitează specia, dar în același timp avînd dorința de a fi tratat la egalitate.

A doua „ismenitură” provine din dorința autorului de a frustra o teorie despre roman, care ne spune că romanul se povestește singur pe măsură ce este scris. Autorul va face demonstrativ acest lucru. Rezultatul este o pulverizare a posibilității roman care ar fi putut fi, fără eclipsele și labirintul de acum Coborînd. Alge este a limbajului cărții, care folosește formule și cuvinte inedite pentru un București din 1937, apoteoză a limbajului munteneș.

Seria „ismenitură” poate fi conștientă.

Cu alte cuvinte, Paul Georgescu intrizează și cu acest al doilea volum al său și scrie într-adevăr literatură. A părăsit critica pentru proză, dar se află încă la mijloc. El n-a optat decît pentru nici una din cele două posibilități. Produsul său e ambibiu sau cum, cu predicție folosește termenii cantemirescu, strupo-cămiles.

Coborînd vrea să semnifice sondajul abisal, coborîrea tot mai în adînc. Un intelectual, este terorizat de insomnia, amintiri, persecutat de conștiința unei vinii față de sine.

Evident că sondeje se pot face și că ele se pot obține, prin coborînd cum vrea să le numească autorul, numai că rămîne de văzut în ce măsură densitatea și adîncimea tipului de erou ales garantează calitatea prospecțiunii, cu altă mai mult: cu cît autorul vrea să-și hrănească cartea cu această materie și implicit pe cititor.

Eroul își caută adîncurile. El își mai caută și o „eroare fundamentală”.

Ce aduc la suprafață prospecțiunile sale? Personajul are o ereditate tulbură, de-a dreptul scabrosă, nu poate ști exact dacă e proemtura unuia sau altuia dintre cei trei sau patru invitați ai mamei sale la un conac nocturn. Aceste tulburi presiuni par a constrînge multe din acțiunile sale. Tara ereditară ca-o romanșim, poziția de erou blestemat, există.

Eroul e un solitar, circula prin peisaje simboliste și recită adesea din Bacovia, ceea ce denotă și o anumită formație culturală. Nu cea mai modernă cu putință, ci purtînd un capet de epocă evident. Ceea ce poate crea o confuzie este că autorul a transmis eroului său cîteva preferințe și fobii literare, punînd un grup de marionete clădite din membre diferite ale unor defuncte personalități de istorie culturală și rămînera la discreția sfiorilor partizane ale criticului Paul Georgescu.

Trebuie spus că inusul e coerent, că există, că atmosfera înconjurătoare este creată. Demonstria există. Ceea ce n-a acceptat e finalitatea ei. Dar factura acestui nou tip, sugerat a fi nou și modern — căci ce altceva poate însemna încercarea de a-l propulsa pe autorul rețetei, nouă aceasta, a „antiromanului”? — nu e de loc nouă, ci respiră un aer „desuet”. Mai precis: demodat în plan sentimental, reproabil în cel medicativ. Acest personaj este excreșcența unei stări de spirit, tipic balcanic, a „strigărilor” autohtone care disprețuiesc și persiflează orice, care n-are încredere în construcția durabilă, dar încearcă a improviza totuși. Neputința lui e de a nu se putea fixa sau decide și disprețul său se îndreaptă către cei ce se fixează sau optează.

Personajul își caută eroarea fundamentală. El suferă din dragoste asemeni eroilor lui Camil Petrescu, Mihail Sebastian sau Anton Holban și vrea să ație cînd a făcut crearea pentru care a fost părăsit! Confesiunea personaj — cartea e scrisă la persoana a III-a — ne anunță eroarea fără a ne-o dezvălui din care motiv, capitolele capătă un relativ suspans, pentru că să aflăm, în cele din urmă, aproape de sfîrșit enorma cauză a suferinței eroului. Romanțioasă atitudine, această dragoste în retortă. Inconștiența eroului are desigur consecințe asupra consistenței romanului „anti-roman” Coborînd. Pentru ea însă, Paul Georgescu a scris trei sute de pagini consumînd real talent și inteligență artistică.

Nu se pot travesti nici eroul și nici problematica. Ele nu sînt de azi și în nici un caz de mine. P. Georgescu e adversarul patriarhalismului, dar preferințele sale literare au o turnură patriarhală. Săgețile sale împotriva ruralității și a semănătorismului contrastez desuetele sale preferințe literare. Coborînd e, — deși scrisă cu reală plăcere și talent, e o carte hibridă și incensică.

Cu alte cuvinte, autorul vrea să fie scriitor fără a fi. Nu poți vorbi însă despre categorii, fără a fi intrat, decît, în vreauna. Această speranță e o iluziune.

M. UNGHEANU

În anii din urmă am putut urmări „resurecția” unor poeți rămași de seamă redițiți cu eulavie, repusi în circuitul literar viu. Numele acestora peregrinează azi familiar ca o sevă. Alături de „clasicii” veacului trecut, sînd e se constituie o serie de clasici mai apropiați de noi, în timp și desigur prin natura și modurile mîrturisirii: Blaga, Arghezi, Bacovia, Barbu, Fundoianu, Vine, Adrian Maniu. Nu mai e cu putință, desigur, o mîrmă a epigonismului emanașion, coboșian sau macedonșian. Dar poeții mai sus pomeniți, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sînt musafirii de onoare ai literelor noastre, după o îndelungată absență. Dar se observă un fapt foarte împotrînt. Oaspeții nu mai sînt, în cele, mai oficiale, ale conștiinței. Chiar dacă se fac imprumuturi masive (unele fără rambursare!) pe seama unor înaintași, nu sînt posibile azi fenomene de epigonism absolut, cel puțin în „centrul” valoric al literaturii, căci „periferiile” ei nu le avem acum în vedere. Spiritul critic veghează cu toată multă eficiență la conștiință, constituind veriga imediată a tradiției, poartă în sine și premedita unei călăuziri prea fidele. Vocea maeștrilor, e o apă adîncă în care cîți nepreveniți nu se înecă! Evident însă că nu acesta este aspectul asupra cărui să zăbovim. Monstherat vorbea de o fatalitate minoră, de micii (și înveștibili) demoni ai puterii, în lupta cu marea fatalitate irecuzabilă.

Reperind între noi iluștrii poeți ai perioadei interbelice, se consumă un timp cu protocolul primirii lor. Uneori formalitățile coincid cu bucuria reală (și cit de profitabilă!) a regisirii. Spiritul consubstanțial consund coral. Nu se mai despart poeții tineri de tovarășia umbrelor, pline de vitezitate, a celor vîrstnici. Ele sî

Convergențe

Cine încearcă să stabilească o relație de înrudire între cărțile de proză apărute în acest an întâmpină mari dificultăți. E adevărat că ele de-a-gajă sentimentul certitudinii prin cristalizarea lor estetică, prin sincronizarea cu spiritul romanului european modern, prin impunerea, plină de robustețe, a unor combustioni spirituale originale. Nu se mai recurge la ciriele criticii ca să se probească faptele și explicațiile subtile, chiar divagările interpretării care strălucesc prin perspicacitate și farmec își găsesc concordanța în substanța operelor. Totuși nimic nu pare să unifice tentativele multiple ale prozei de a seduce a realului. Programul narativ nu se aseamănă, structura și tehnica relațiilor contrazice impresia de omogenitate, terenurile investigate diferă izbitor. Sub ce zodie pot fi așezate romanele anului astfel ca sinteza critică să fie într-un fel posibilă?

E simptomatică, poate, o anume deplasare de perspectivă. Pe tărîmul tipologiilor se observă o mutație în preferințele scriitorului, o substituție de fizionomii. Înainte era elogiat spiritul de inițiativă și omul de acțiune, sigur pe sine, deși înfrunta pericole de loc minore, știa că mecanica evenimentelor coincide până la urmă cu velleitățile sale. Cu istoria, raporturile se defineau clare, întorsăturile nu-l puteau surprinde decisiv, era convins că dismerle legile și seriile cauzale și se socotea de aceea stăpîn pe destin. Lauda energiei și a voinței dădea narațiunilor o exaltare optimistă.

Acorduri de tristețe răsună mai frecvent în ultimele cărți care par să marcheze o deschidere spre tragic. Cu mare putere de atracție epică se arată adesea insul care suportă renghiurile soarelui, stăpîn al deșertului de neprivire. În contact cu Războiul, cu Crima, cu Moartea, ridicat pe orbita planetei, solidar cu neliniștile lumii, omul are sentimentul vulnerabilității. Dintr-o altă optică, sînt relatate incursiunile în zonele suferinței, ale traumelor psihice, iar oscilația între nevoia de demnitate și dorința de supraviețuire, dilemă etică tragică, clatină liniștea și simetria desfășurării narative.

Nu, literatura recentă e departe de a fi o apologie a resemnării și a pasivității. Traseele care duc în pantă — rostogoliri, eșecuri — sînt înfățișate fără compromisuri părtinitorilor ca dețasare și duritate epică. Tîrît în aventurile acestui veac, în care barbaria alternează cu eroismul temerar omul nu-și poate recunoaște marea de față decât restabilește proporțiile, leapădă iluziile și grandilovența, admite existența abuzurilor odată cu cea a piscurilor și se străduie să se privească în fața oginzii care nu ascunde ridurile patimilor și slăbiciunilor. Prin profunzimea analizei și prin plasticitatea descrierilor, indicii ale creșterii eficienței artistice, romanele din ultimul an transmit un apel la generalitate și clarviziune.

Pentru Zaharia Stancu (*Șatra*) exodul unei colectivități în timpul războiului, amenințată în însăși capacitatea ei de conservare e un prilej de a descrie ravagiile pe care le produce presiunea brutală a fascismului. Înaptea să descrie resorturile puterii și ale declanșării ei, retrasă în ritual, în deprinderi tradiționale, din inerție și din convingere tulbură, amăgitoare ca astfel e ocrorită de năvala pustiuțoare, șatra și ea o variantă de univers închis. Nu i se oferă individului șanse de mîntuire, motive de speranță, iar sfîrșitul de amînare a sentinței, de protejare a existenței fizice a obștei depind de raportul dintre ceea ce permite și ceea ce interzice simțul onoarei în situațiile-limită ivite.

În *Intrusul* nepăsarea timpului, lipsa lui de coincidență cu intențiile oamenilor explică reacția de buimăceală a eroului. Pornit cu un elan necenzurat, dornic să se dăruie, Călin Surupăceanu intră într-un circuit amestecat ca să fie apoi aruncat în afară, nedumerit, devastat în credință și în dragoste. Curios este că Surupăceanu vrea să se integreze, refuză adaptarea, dar ceva îl poate din angrenaj, ca o piesă de prisos, un element alogen: de prezența lui toți se pot distinge și viața merge înainte, neschimbat, ca și cum el nici n-ar fi fost. În acest sens el este instrăinat. Când *Intrusul* a fost comparat cu *Sărutul* lui Camus, am încercat să semnalăm esențiala deosebire între impulsul participării, lănturile afective care-l leagă pe unul de morala tradițională, bazată în special pe soliditatea familiei, și detașarea celui alt, care urcă un drum al negației, un eroism fără Dumnezeu. Adăugăm atunci că și Marin Preda ar putea afirma despre eroul său ceea ce Camus susținea paradoxul despre Meursault că îl intruchipează pe singurul Cristos pe care noi îl merităm. Nu există vreo garanție că Surupăceanu nu va repeta aceeași eroare — și nu va trăi încă o dată crucificarea deoarece el prin structură fiind avid de iluzie, stăpîn de nostalgia încrederei și a risipirii sufletești fără precauțiuni, e tipul de „sftnt” posibil în proza lui Marin Preda.

După ce se părea că Nicolae Breban nu va fi din universul relațiilor de forță și de violență căci în *Francisca* și în *absența stăpînului* cursa pentru cucerirea autorității umple toate spațiile, iată că în *Animale bolnave* risul sfîdător al voinței primește o replică derutantă. Martorul crimei, visătorul și mitomanul Paul, reabilitează în mod neașteptat dreptul la spaime și prestigiu victimei. El e siab, prin inocența lui, prin faptul că ignoră animalitatea din om și nici nu poate ținde spre stadiul bărbăției și al autorității. Paul știe că nu e egal cu ceilalți și se întreabă singur dacă acesta e un semn de inferioritate sau de nobilitate. Însăși întrebarea e o poartă deschisă pentru intrarea mîlei în acestismul cruzimii din proza lui Breban. Nu numai prin accesul de epilepsie și prin stările de extaz și de reverie, Paul descinde din printul Miskin. Ca și Idiotul, el nu poate trece decît tangențial prin viața celorlalți, fără ca blîndețea lui smerită să oprească sau să stînjenească erupțiile de energie, fără ca să intervină cu nimic în cursul acțiunii, cum remarcă și D. Tepeneag. Pe cu totul alt versant și Paul ca și Călin Surupăceanu dă aparența de inutilitate, fiind scos din angrenaj. Ne aducem aminte că și Dostoievski voia să propună un „Print Cristos”, un fel de Don Quijote al compasiunii lipsit de ridicol, dar infirm datorită maldiei și delirului mintal. Hoinar, fără trecut fiindcă n-are memorie, cu repulsiia trupului („trupul e o prostituată”), Paul se înalță peste materialitatea încăierărilor, își transformă inviolabilitatea într-o virtute și prin darul de a amesteca realitatea cu non-realitatea, prin invențiile sale verbale în care logica închipuirii surcusează verosimilitatea întîmplării în sine și știe mai pătrunzător misterul decît vinjoșii și rapacii din jur prinși într-o atracție și devorare reciprocă. Nu este el, Aristotel confundat în contemplant, hărțuit de figurile inerente ale existenței, Artistul care atinge starea de grație cu farmecul și intuiția ficțiunii — maximă răzbumare pe altă sferă, accesibilă numai lui, pentru toate servitutele traiului zilnic — vesnicul copilăros, vesnicul copilăros, cuvinte care încheie ca un epitaf romanul?

Dacă la Nicolae Breban izbucnirea energiei e îndelung calculată în pînă și înfrigurată, *Intrusul* a strigat devine un spectacol al risipei de vitalitate. E parcă o încrucișare de destine pe o scenă a fabulosului, cu jerbe de lumini și cîntece dionisiace, prin care se celebrează pofta de viață ce se consumă arzînd frenetic. Urletul și mînia se convertesc la Fănuș Neagu în culori forme, efecte plastice, într-un joc al

grandiosului. Zvîrcolirile patetice, în nenumărate ipostaze, nu reprezintă decît o succesiune de eșecuri, căci istoria imparțială, fără îndurare, sfîrșimă himerele. Au avut o justificare zburătoare? Da, căci ultima strigare a ingerului e o chemare a uritoarelor vestind nașterea.

Restaurarea lăuntrică este ținta analizei pe care o întreprinde Al. Ivășiuc în *Interval*. Nu e îngăduită împăcarea cu sine, întremarea sufletească, decît după străbateră culoarelor memoriei, unde faptele pretrecute se repetă, de astă dată văzute lucid, într-o altă dispunere și ierarhie, veritabilă, cu sentimentul răspunderii și al vinei. Această refacere a ciclului, această recapitulare în nopți de insomnie este pedeapsa și penitența laică a conștiinței. Abia atunci va fi recucerită condiția umană cînd, trecut prin purgatoriu amintirii, eroul se va întoarce la ferma existență a lucrurilor. Confesiunea echivalează cu autojudecata și decizia de a înțina rațiunea și curajului demnității confirmă înălțarea unui nou tip de combatant, biruința umanismului socialist.

Nici *Coborînd*, romanul lui Paul Georgescu, nu este altceva decît o prelungită spovedanie. Un profesor de istorie își înregistrează temerile, avînd prezentimentul catastrofei în preajma celui de al doilea război mondial. Cu toate că se simte singur, pradă nădușilor întinerului, fragil în fața monstrilor care așteaptă semnalul flagelului, el nu poate să dezerteze. Actul său de exorcism, de eliberare de sub teroarea demonilor, este mesajul de solidaritate și de vigilență pentru preîntîmpinarea primejiei fatale: complotul mișcărilor de dreapta, bestia feroce, fascismul. Antenele lui sensibile anușă fură această prezentă. Harta lumii este însăși geografia vieții intime a eroului, care nu numai că nu fuge de timp dar îl caută, nu conștețe să trăiască în afara lui, îl consideră parte organică a ființei sale. Obsesia istoriei, boala de care suferă eroul, capătă astfel o auroală, e un titlu de distincție. După felurile tactice ale echivării, ale amînării, ale boicotului, ale convînșurii paralele, fără imixțiuni, zugrăvite de literatura trecutului *Coborînd* pledează pentru angajarea în istorie, cu orice risc, sub semnul prestanței civice și lucidității.

Privite numai din acest unghi al cercetării, romanele, afit de divergente prin formula lor estetică, au cred, un numitor comun în tentativa de a restitui omului posibilitatea de a străbate crizele ale cunoașterii de a verifica fără idei preconcepționale. Adevărul, Binele. Dreptatea. Nu este, probabil, decît o fază de tranziție, de recuperare a unui drum, care poartă și investitura tragicului, căci realitatea obiectivă, în afara oricărei contestări, intrarea necesară în istorie implică pe planul existenței individuale un act de conștiință de fortificare a spiritului militant, cu reperuscuni asupra întregii fizionomii etice, cu resurecția forțelor vitale.

S. DAMIAN

PICASSO

FAMILIE DE CENTAURI CU PORUMBEI

Elena GUGA

(Continuare în pag. a 7-a)

ION SOFIA MANOLESCU

Mlaștina dulce

Mă întorcem cu tărîmul adus către seară și-mi schimbam sufletul pe umbra

platanilor
să nu se spulbere-n glas scoicile și nisipul
sub privirile timpului.
Știu că din mine se revarsă pămîntul
și eram leacără de mișirile mele
cînd botul umed al soarelui
pătrundea în mlaștina dulce.

Știu că prea grăbită îmi era așteptarea
între mine și intervalul de apă,
între mine și intervalul de om,
cînd mă despărțeam singur
de adevărata față a lucrurilor.

Aveam la mine cînci și nouă de ani
și trupul mă urma fără să vrea.
Cunoșteam bine canoele din cuvînt
și în estuarul inimii îmi atrîna ochiul.
În somnul întunecat pentru destin,
simteam șarpele nopții încolăcit în firziu —
încolăcit pe filoșoia sacră a buzelor
și mai știam că acesta e milul idealic
în care se scufunda însuși Dumnezeu.

În noaptea aceasta...

Nu mai pot aștepta în cercărn
că-mi fuge casa dintre pereți
și mă ajung ploile galbene de pămînt
dezlegate de pădurile prefăcute-n

primejdii.
La căderea căburilor putrezite
s-a făcut toamnă,
taurul meu umblă cu noaptea,
și din ferestrele ferite de orice teamă
îmi alungă samul a bufnă neagră.
În noaptea aceasta locul s-a furisat
de mine,

limba clopotului a amuțit,

pădurea a intrat singură în pădure,
moartea a intrat singură în moarte
și numai căteava pe care-o iubeam
s-a împreunat iar cu diavolul de Smirna.

Eu nu mor niciodată

Eu nu mor, nu pot muri niciodată,
dar nici la locul ștîit nu rămîn.
Îmi împart rădăcina cu pietrele,
mă dau corbilor cînd ajung în război,
mă prefac în lujer cu muguri orbi,
îmi trivesc inima între coatele cailor
și alerg mai departe — netulburat.

Eu nu mor, eu nu pot muri niciodată,
dar nici la locul ștîit nu rămîn.
Mă arunc înaintea rîului,
ud cîmpile arse de arșița soarelui,
îmi petrec frînghiile timpului pe după git,
îmi scot ochii cu piscurile păsărilor,
pînă cînd îmi aud scrișnetul în alt ecou.

Moment imprevizibil

Prin axioma ochiului subtil,
îngăduit între cuvînt și stil,
doaream să mă destăinui corolar
eclipsei din tinutul meu precar.

Doaream să scap de-oțtea ipoteze
prin care focul dat să nu-mi rezeze
sibabele căzute în extaz
pe-un continent suficient de paz.

Paradoxal de trist, dintr-un tazar,
mă conturam lipsit de orice har.
Numai piciorul, aprig dansator,
îmi scăpăta pe sub ecuator.

Momentul strîns pe irisul fecund
nu mi avea vreme de undă să-l ascund.
Mă bizuiam pe crinul cristalin,
dar mă loveam de fiice suspin.

Poezia prozei

— „Și ce ai tu de povestit?
— Toate suferințele și toate
zburciunile; toate izbutirile și
toate neizbutirile pe care le-a
avut, de la începutul începutu-
rilor, neamul meu, care mereu
a fost bătut și schingiuț,
stors de viață și silit să vie-
tuiască în genunchi!”

Impresia că proza lui Zaharia Stancu stă sub semnul unei complexe obsesii tematice și de stil ar putea reveni în critica romanelor apărute recent. Ce mult te-am iubit și Șatra. Dar dacă primul e repede încadrabil în opera anterioară a prozatorului, cel de-al doilea constituie o prezență solitară și de excepție. Tribulațiile unei cete de fișani exilați în necunoscut, iată un subiect într-adevăr nou în proza lui Zaharia Stancu. Numai că Șatra nu este o poveste cu fișani, ci cu oameni vechi („oamenii oacheși”): din vestigiile unei lumi pe cale de dispariție, ale unui popor risipit, Darie încearcă să reconstituie trecutul îndepărtat al neamului său. „Oamenii, oacheși sau neoacheși, atunci, la început, răsăriseră din pămînt, întocmai ca ierburile și ca arborii. Pe urmă, venise de undeva, de la marginea pămîntului, o vijelie și-i smulse din rădăcini. Fuseseră nevoiți să umble. Și umblau, umblau...” Aceasta e „șatra” — un regat mișcător, un vas fantomă cu care cutreieră pămînturile „niște oameni ciudați care nu aveau nici o legătură, pe niciieri, cu timpul crîncen ce trecea pe lângă ei și peste ei. Păreau cu toții ieșiți din legendă ori poate erau legenda însăși”. „Oamenii oacheși” nu cred nici în Dumnezeu, nici în soartă, nici în ghicit și pe frunțile lor nu e însemnat nimic altceva decît timpul: „Tinerii aveau frunțile limpezi, bătrînii le aveau încrețite din pricina anilor care trecuseră peste ei”. „Oamenii oacheși” iubesc ploaia, zăpada, animalele, dansul, iubesc noaptea și focul pentru că „Noaptea focul e viu ca o pasăre vie, / Ca o pasăre vie cu picioarele roșii, / Cu cenele roșii, cu aripile roșii, / Cu ciocul roșu, cu gîtul roșu, / Noaptea focul e viu ca

o pasăre vie. / Focurile stinse sînt triste ca morții. / Focurile stinse nu mai au picioare, / Nu mai au pene, nu mai au aripi, / Nu mai au ciocuri, nu mai au ochi, / Focurile stinse sînt triste ca morții”. Mirosul singelui le ațîță nările precum drumul le întărește picioarele. Disputele dintre Goșu și Ariston sînt mult gustate în șatra, pînă și de copii: „Cu ochii larg deschși Bus așteaptă să vadă cine va fi înjunghiat. „Tu care ai orea să moră?” „Amăndoi răsună, nevinoat, bătător”. „Cum de ce, bunică? De-ai...” Treceera de la o stare la alta se face cu repeziune: pe pămîntul încă răpăvă de singele unei bălăii cu haravă, sătrarii lîncug în dans îndrăcit; în citeva ocașuri suava dragoste a lui Alimut pentru Kera se preschimbă într-o imensă silă. „Oamenii oacheși” au nune strani, cu rezonanțe nordice sau gotice. Ei își spun Ket, și Ter, și Uj, Gote și Uzet. În cîntecele lor e vorba de „pasărea plîsmuită din pulbere de aur” și de „pasărea cu pene roșii”, de „negrele noastre corturi” și de „lungile noastre căruțe”. Reconstituirea trecutului îndepărtat este aici magistrală, scriitorul redăcută „primișismul” strămoșilor imitari: „Chiar după ce voi muri, dragul meu, / Și voi fi îngropată adînc în pămînt, dragul meu, / Deasupra mormîntului meu va arde vesnic o flăcără, dragul meu. / Zina, flăcără va fi albă, dragul meu, / Noaptea, flăcără va fi neagră, dragul meu. / Și tu n-o vei vedea niciodată, dragul meu. / Flăcără albă va fi dragostea mea pentru tine, dragul meu. / Flăcără albă și flăcără neagră, dragul meu, / Nu se vor stînge niciodată, dragul meu. / Niciodată, niciodată, dragul meu”. Fixată temporal, iar nu spațial, șatra duce o existență complet opusă lumii în mijlocul căreia trăiește și sfîrșește prin a fi exilată într-un „dîncolu” fără întoarcere. De fapt, totul nu e decît o formalitate, ca hirtia de la primărie, fără de care Ferdic nu poate să-și îngroape nevasta. „Oamenii oacheși” sînt morți mai dinainte, fiindcă sînt priviți ca niște morți. Și sînt priviți ca niște morți fiindcă se orientează după un timp sfîrșit, trecut. Him basa și Oarba, această superbă pechece regală, asistă neputincioasă la prăbușirea micii ei împărății. Nenorocirile vin una după alta: Zara moare în chinurile fiercii, Ariston ucis de Goșu, Sarat înjunghiat de Uj; Calub pierde de bita lui Sarat, pe Bus îl schilodește Matahala, vitele îngheață, urșii sînt devorați de șatra înfometată, rădăciții își pierd urma. Mirosul singelui plutește în aer, e nevoie de o jertfă. Și e ucis Ariston. Dar adevărul jertfit e Him. Cu degetele ei care „văd” Oarba știe totul, presimte totul și poate că suprema ei menire e aceea de „a nu uita”.

„Da vaporu pluti numa pînă-n dimineață”.
Cu cîmpia în ceafă și cu apele în piept, eroii lui Fănuș Neagu ar putea fi sorții unei existențe monotone, liniare? Simplu vorbind expansiunea în spațiu a omului de cîmpie e lipsită de satisfacție omului de munte și, în consecință, se caută „compensații”. Dar destinul personajelor poartă neliniștea gravă a istoriei dar și neliniștea și mai pustiuțoare a „visului” — și „compensațiile” devin tragice și fabuloase în viziunea autorului. O modalitate „mediată” e migraționis-

„Da vaporu pluti numa pînă-n dimineață”.
Cu cîmpia în ceafă și cu apele în piept, eroii lui Fănuș Neagu ar putea fi sorții unei existențe monotone, liniare? Simplu vorbind expansiunea în spațiu a omului de cîmpie e lipsită de satisfacție omului de munte și, în consecință, se caută „compensații”. Dar destinul personajelor poartă neliniștea gravă a istoriei dar și neliniștea și mai pustiuțoare a „visului” — și „compensațiile” devin tragice și fabuloase în viziunea autorului. O modalitate „mediată” e migraționis-

Elena GUGA

(Continuare în pag. a 7-a)

Momentul romanului

Nu începe îndoiială că trăim la sfîrșitul acestui an literar un adevărat „moment al romanului”. După „Intrusul” de Marin Preda, au venit pe rînd, „Animale bolnave” de N. Breban, „Ingerul a strigat” de Fănuș Neagu „Coborînd” de Paul Georgescu, „Ce mult te-am iubit” și „Șatra” de Zaharia Stancu. Senzația unanimă este că toate aceste romane ies din comun, sînt opere robuste, originale, mature, prin care respiră, în sfîrșit, „marea epică”, după o perioadă de stagnare. Întrebarea e pe ce se biază o astfel de impresie și cite șanse are ea să devină o convingere? S-a afirmat că romanele pe care le-am enumerat se disting prin curajul de a spune în legătură cu experiența noastră istorică din ultimele decenii adevărul „pînă la capăt”. Se poate sustine serios așa ceva? Un refuz hotărît de a truca lucrurile ca să corespundă o cu imagine a lor confortabilă, da! se întîlnește în fiecare din aceste romane. Loc, însă, pentru „adevărul roștit pînă la capăt”, oricum, mai rămîne încă.

S-a zis apoi că romanele amintite au calitatea de a rupe cu un realism plat, obosit, fotografic. Dimensiunea misterioasă, pe care o are viața autentică și care-l scăpa acestuia din urmă, o descoperim bucurios și adevărat — în paginile lor. Vorbim însă de un realism „metafizic”, am căștigat o certitudine? N-aș jura pentru că epitetul e nebuloș și nu precizează mai nimic. În treacărt fie spus, aproape toate calificativele suplimentare adăugate realismului n-au reușit decît să-l castreze. Practic, libertatea observației lucide, neîntîmide de nici o dogmă și nestăpînite de nici o mistică, e ceea ce a deranjat todeauna în exercițiul lui. Așa s-a ajuns să se prescrie menurămă obiective speciale ca să-l facă a deveni eric, numai realism pur și simplu, adică îndrăzneală de a scruta fără prejudecăți întreaga sferă a existenței umane, nu. Ba în lumina unei experiențe literare foarte concret resimțite se constată încă ceva: El nu e numai cum îl numește Lukacs „der missverstăndene” (neînțelesul) realism, ci și „der misshandelte” (mal-tratatul) realism. Să ne întoarcem însă la discuția noastră. Într-o recentă conversație cu Nichita Stănescu (R.L., nr. 11), N. Breban sublinia că romanul „trebuie să fie o lume”, dar una din lumi necunoscute” e „o lume dintr-o altă lume”. Pertinentă remarcă de creator! Orice roman cu adevărat bun e o planetă. Ea seamănă cu universul nostru, dar are un sol, o atmosferă, o floră și o faună proprie. Prin această putere demiurgică în stare să făurească o întreagă lume și să-i inscrie „runele” lui pe fața nevăzută a tot ce o populează se recunoaște autenticul romancier. Încercați să introduceți un erou balzacian într-o carte de Stendhal, oricîte similitudini ar prezenta aici mediile și epoca. Va avea, sigur, o soartă de astronaut marțian trimis fără costum protector pe pămînt. Sau imaginați-vă, întîlnindu-se, luminile lui Flaubert și Dostoievski și riscăm să asimilăm la explozia formidabilă a contactului materiei cu antimateria? Senzația de universuri autonome, care au legile lor secrete, o fizică și o biologie aparte, o dau și „Intrusul”, „Șatra” și „Animale bolnave” și „Ingerul a strigat” și „Coborînd”. În Fănuș Neagu, cel puțin, faptul e de o evidentă izbitoră. Ce lume a Dunsării, recunosciabilă, teribil de adevărată și totodată fabuloasă! Far-West, Guyana, patrie a hoților de cai, Schlarffenland, pămînt cu rituri ancestrale și Brălia legendară în același timp! Dar chiar la Paul Georgescu, unde tot romanul se petrece înăuntrul unei conștiințe torturate de obsesii ale nocturne, ne trezim pe o altă planetă, asemănătoare cu a noastră și totuși simțitor diferită. Febrele naratorului, conturșurile sale sufletesti anxioase îi umplu aerul, antrenînd în vârtejul lor înnebunitor pînă și limbajul.

Să recunoaștem însă că orice romancier, care are destul talent, poate să-și plămăduască un univers al său. Cînd reușește, totuși, acesta nu doar să existe, ci să fie și interesant, să ne țină sub vraja lui insolită? Aici intervine, după părerea mea, acuitatea observației pe care se clădește lumea unui roman. Ce-i cerem ca să ne prindă și să ne tulbure? Să atingă — așa spune — măcar undeva, un nod vital, să deschidă o „rană” care face să tresară și să se înfioare imensa cantitate de cuvinte și fraze din atîtea pagini. E — cred eu — ceea ce izbutesc incontestabil romanele despre care vorbim. Niciunul dintre ele nu-i scutit și de anumite slăbiciuni. Finalul „Intrusului” lasă prea multă inițiativă hazardului spre a compensa ceea ce a pierdut eroul. În „Șatra”, de la un moment dat o lipsă de invenție epică se face simțită. Capitulul lămuritor din „Animale bolnave” e stilistic distonant față de restul romanului. În „Coborînd”, ambiția eroului de a fi ironic cu orice preț și mai inteligent ca toată lumea mînează cel puțin la prima vedere creditul pe care-l reclamă o confesiune gravă. Tesătura deasă și bine bătută a episodelor din „Ingerul a strigat” se rărește atunci cînd e vorba să lege episoadele între ele. Dar astfel de scăderi nu au prea multă importanță în aceste cărți, fiindcă toate conțin ceva foarte acut care trece înaintea altor impresii. Marin Sorescu răspunde unei anchete din revista „Preuves” despre urbanism, că orasele noi ar trebui verificate ca modelele noi de avioane. Numai așa vom fi cît sînt de habitabile. Să dăm drumul unui strigăt pe străzi — propunea el — ca să vedem cum circulă, pînă la ce distanță se aude. Sau, așa cum cu avioanele noi zboară înții „piloți de încercare”, să folosim aici „locuitorii de încercare”. Iată o caracterizare inspirată a ceea ce aduce mai interesant ca experiență omenească romanul „Intrusul”. Surupăceanu este un asemenea „locuitor de încercare”. Prin el, Marin Preda a înfișt un termometru în organismul social al noller noastre orase industriale ca să le neteze foaia de temperatură morală. Sau mai bine zis, cartea lui e strigătul trimis pe străzile acestora, o invitație gravă la a medita ce ecuri găsește printre cvartalele lor foarte recent populate vocea unui om lovit de nenorocire.

O tensiune aproape insuportabilă ne întîmpină în „Animale bolnave”. Aici luăm cunoștință viscerală cu exercițiul voinței de dominație și cu expresia ei cea mai violentă care este crima. Totul se mișcă în mari cîmpuri magnetice, care schimbă mereu

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

(Continuare în pag. a 7-a)

Dansatoarea întregă

Neschimbat rămin sub arcada reală,
grav și umed în gura lucrurilor acoperite
pe care le-am risipit în dans fără preget.

Doar lumina se încrunță în zimbet
și fără piercepre își șilește ritul să moară
ferindu-se de malul hăituit de meandre.

Cumplit și nevăzutul munte,
care îmi acoperea umbra grăbită,
vorbea despre profilul năruit
din care mi-am strîns vijelia înfrîntă.

Numai dansatoarea, mirosind a perle,
umbla întregă după fibule de aer
să și le prindă la coapsa inecată în stele
pe netezimile calme și zvelte.

Din strălîndul auzului neîncercat,
se apropia vocea ecoului înfîpluit
pentru drumul soavilor din chenarul
chemat la ospățul fiintelor neclintite,
venit din amestecul țînt de oglinzile
smulse din aripa dreaptă a surusului
din care bătea dansatoarea întregă.

Chip împlinit în fața adîncului
din imaginile cucerite de alte făpturi
pînă cînd să-mi implor hohotul
să tacă în oglinda pierdută de rîs.

Nu se află printre pietre temutul genunchi
al zeului necunoscut încă de nimeni
care să intre într-o mină deschisă

Fereastra neverosimilă

Chip împlinit în fața adîncului
din imaginile cucerite de alte făpturi
pînă cînd să-mi implor hohotul
să tacă în oglinda pierdută de rîs.
Nu se află printre pietre temutul genunchi
al zeului necunoscut încă de nimeni
care să intre într-o mină deschisă

pentru calivia cu un vultur captiv.
Peisajul tăcut se odihnea înlăuntru
mereu pierdut și împovărat peste el
de nu mai știu care turmă improvizată
aproape intrat în paștea surdă.

Preîntîndeni mă urmărea o fereastră
cu umerii demni și speriați în răstîrșiri
smulse din sine și din lemnul înfîmplător
căpătînd tresăriri pe destinul transfigurat.
Spre chipul din fața cu ora blăjîni
vedeam că mi-e dragă orbita din plîns
și apropiat o așteptam în zbor preschimbă
o împlinesc cu izbînda buzelor otrăvite.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

Deplină fereastra mă întorcea în
neverosimil
fără să mai suridă îndrăgîtul durerii
fără să mai alunge umbrele lăgăduite
pentru sufletul plititor în pămîntul de sus.

TRAIAN IANCU

Baladă

Vintul o zvîcnire de inimă îmi cere;
I-am dat-o... Și el m-a răsplătit c-o avere...

Însotit de iscusii muzicanți,
Unduitori ai strunelor pe danț.
Și-am petrecut, pe cale,

Și-apoi, în jurul palatului am alergat
După o ciută nevăzută
Prin iarba din pădurea neștiută

Cădeau, pe zecile de alei,
Copacii, cite unul, cite doi și cite trei...

Nu mi-am răspuns pe loc, deși sint dumirit
Ca „Gide...” din mine a îmbătrînit

Nu-ți cunosc nici chip, nici nume,
Dimineața de-Anul Nou,
De-aici-ntr-un neștiut ecou

Dăliană, fată dalbă

Materie și basm ne ești;
Și dac-ai vrea
Să vie la noi,

Dăliană, fată dalbă,
Fată dalbă între fete,
Zina zinelor din lume.

Aroma grîului din cîmp și zare
Cireșilor un duh și strălucire,
Balada dimineților și-o zilelor amare,

Dăliană, fată dalbă,
Vreau să uit, o zi, de toate,
Anul să-mi aducă-n îndoială,

Anul Nou, cu flori de măr,
Cu săcuiu și călăpăr,
Să vestească-n cele sate,

ILEANA DAN

Din acest pămînt

Eu, cumințenia pămîntului, omul de toate
zilele aci unde sint și am fost

statornică pădure sorbind
din acest pămînt
spre acest pămînt

fi-am cercetat obrazul
ars pe dinăuntru timp abrupt.

Știu locul unde te-a durut pe fața corpului
războindu-te fiecare
idee cu necesitate

unii gîndesc sîrșitul alții
văd începutul în balanță
încă se leagă-n orice soartă și nu

Niciodată asfințitul amestecat
în frunze alții s-ar sîrși copacii nu frînge
diminețile fără odihnă

Țîntește departe săgețelor

din piept
din spate
din oasele toate.

MATEI CĂLINESCU

Colind

Un cuvînt care să ne adune
un cuvînt care să fie privire
primejdios și limpede ca apropierea unui

ingerul Eului ai căru ochi
ard pagină cu pagină marea carte a lumii
și ciudatele semne pier
în albastrul fragil al cenușii

GABRIEL IUGA

Dimineți agere

Ce cărări sint tăpîile, ce cărări
ce lumini sint apele, ce lumini
odîhnite în înleptăciunea dintre respirații

A serpuie buciumul prin iarbă
din păsări strigăt
din brazdă literă
și o țară de săgeți a desfăcut

Amfora

Între pereți de ochi sint munții vesteți
de umbre răscuțite printre ape
cînd serpii sîrșitei din luturi roase

Pereți de ochi cu săbii pentru zboruri
cu facuri pentru zei fără picioare
cu frunze roșii strînse în naftră

AUGUSTIN IZA

Otrava

Palid stă crînul în crîng
Palid stă crînul în crîng

Lenș șarpele se urcă pe trupu-i
Lenș șarpele se urcă pe trupu-i

Petale ș-apleacă spre venin
Petale ș-apleacă spre venin

Șarpele iubește nectarul divin
Șarpele iubește nectarul divin

Crînul alba cupă-și despică
Crînul alba cupă-și despică

Înștat șarpele sugă mireazmă
Înștat șarpele sugă mireazmă

Crînul se lasă, să fie orbit
Crînul se lasă, să fie orbit

Șarpele mirezme duce prin crîng
Șarpele mirezme duce prin crîng

Palid în crîng suride un crîn
Palid în crîng suride un crîn

Mort e șarpele plin de mirezme
Plin de mirezme șarpele-i mort

Menhir

Prin cîmp vast argintiu
cum numa în dimineți
fragede

Roadele lui au căzut
zilite de timp; trăgezimea
și s-au făcut făclii

Apoi am mai văzut în depărtare un menhir
și vînt slab din nou mi-a șoptit:
Te-apropie! E ținea țacului acestuia

Apoi am mai văzut în depărtare un menhir
și vînt slab din nou mi-a șoptit:
Te-apropie! E ținea țacului acestuia

Paste el nu poate trece nimeni
nici rezăle-nclăcătite-n jurul lui
în chip de lubre.

Dar încă peste el mai poate trece
un spirit ce se va lă poartă preludendi
în repezi armonii

Sînt eu, vîntul din aer,
cu mine să vie
sînt eu, vîntul din aer,

vîntul din aer.

ioan sau diversitatea

TOMA PAVEL

Cînd intru în legătură cu o ființă, îmi place să-i gust
întii genul, specia, determinările ne-individuale. Dar nu ca
stocii care recomandau detașarea de obiecte prin reducerea
lor la universalul univoc conținut. O spunea însuși Epictet:

Nu, pe mine această ruptură nu mă doare, pentru că eu nici
nu mă apropiu vrodată de ceva ca de acel ceva, anumit. Indi-
vidualitatea unui lucru sau a unei ființe mi se pare că iradiază
un fel de întineric, pentru mine literalmente înfiorător, de

Mă veți înțelege poate mai bine dacă am să vă povestesc
cum mi s-a întîmplat să simt acest întineric localizat. Mă
apucaser de citva timp de călătorie și îmi plăcea mult să încalec.

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

N-a durat prea mult, într-o după masă am ajuns acasă obosit
ca de obicei și dormic de somn. N-am putut însă să mă culc
imediat; veniseră în vizită niște rude din provincie, un frate

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

virea mea îi răspundea, dar eu nu știam și n-aveam cum să
știu ce). Mă trezeam dintr-o dată în fața unui domeniu cu
totul interzis: acel cal, el însuși, pielea lui unică, coama, nările,

Mulți călăreți cu experiență spun că nu s-au înțeles, cu
adevărât în viața lor decît cu un singur cal, cu care s-au
simțit uniți prin asemănări temperamentale, prin reacții comune

Nu, pe mine această ruptură nu mă doare, pentru că eu nici
nu mă apropiu vrodată de ceva ca de acel ceva, anumit. Indi-
vidualitatea unui lucru sau a unei ființe mi se pare că iradiază

Mă veți înțelege poate mai bine dacă am să vă povestesc
cum mi s-a întîmplat să simt acest întineric localizat. Mă
apucaser de citva timp de călătorie și îmi plăcea mult să încalec.

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

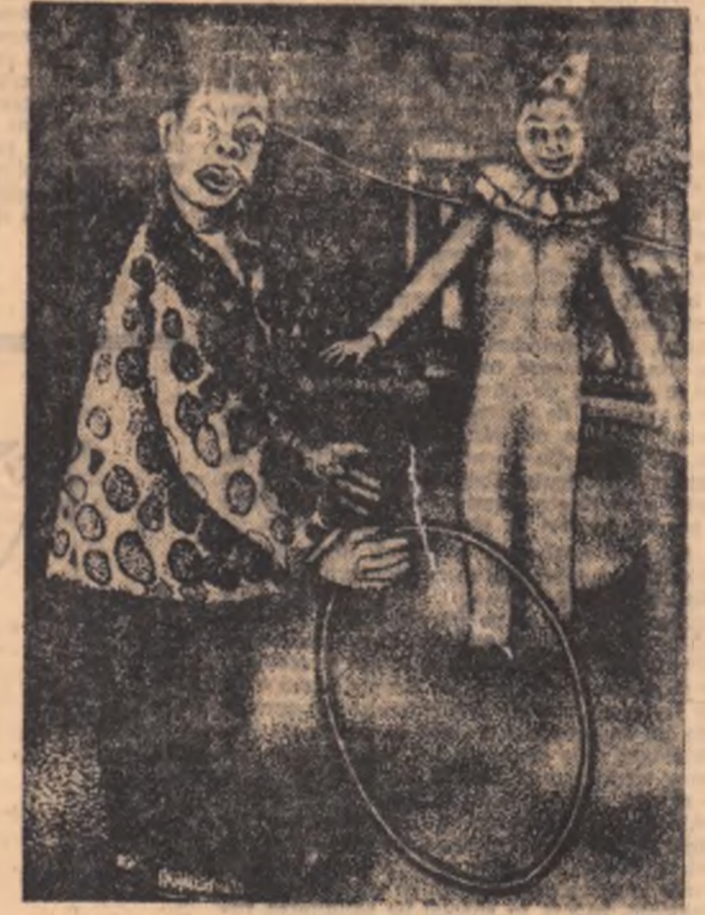
N-a durat prea mult, într-o după masă am ajuns acasă obosit
ca de obicei și dormic de somn. N-am putut însă să mă culc
imediat; veniseră în vizită niște rude din provincie, un frate

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

Într-o zi am fost în vizită niște rude din provincie, un frate
al mamei, cu soția și nora lui. Cum ai mei sînt foarte legați
între ei, a trebuit să stau și eu la masă pînă seara tîrziu. Mi

PAULINA TREYO CIRC

Împreună

Desen de CHAGALL

voi de revelația simplei decurjeri a obiectelor din numele lor, și nu ironiei care se distrează pe seama decalajului rămas.

N-am părăsit mulți ani călăria. Încălecăm mereu alți cai, înțelegem de fiecare dată cu indulgență în ce măsură un anumit cal e „cal”, o anumită mișcare e acel tip de mișcare, o săritură — săritură. Identificăm — și cum determinările ne-indivuale sînt mult mai largi decît individualitatea, confruntarea, care nu era o contopire, dădea naștere unui sunet, unei reverberații ample, nefirite. Cu timpul am înțeles că trebuie să mă port așa în orice împrejurare. Numai neutralizarea individului mi-a făcut suportabilă viața între oameni. Și credeți-mă nu sînt unul dintre cei care pun schema etică mai presus decît ireductibilul individ. Am fost închis, dar nu închisat. Nu mă conduc orbește după convenții; de fapt nici nu le cunosc. Acum ar trebui, poate, să mă așez și să tac, pentru că am ajuns la cea mai dificilă întorsătură a discursului, la relațiile mele cu oamenii. Dar semnele pe care mi le faceți cu mîna, surîsurile voastre în care reșoșul se îmbină cu încurajarea, și, în afară de asta, un val de bună dispoziție care mă cuprinde, mă țin mai departe în picioare. Din nou, să alung podoarea! Vorbind, să-mi gust vorbirea, privindu-mă, să mă bucur de fețele voastre senine, de prietenia voastră, de această masă îmbelsugată...

Mi-a fost greu o vreme să le ert rudelor mele că, fără să vrea, m-au despărțit de bucuria cea dintîi. Am încercat să-i judec, dar criteriile mi se destrămuau între degete. Ce știu ei, cine erau? Fiecare, cu manile, cumsăcădenia și meschinăria lui. Îmi venea să rid: *individuum est species infima...* Infima pentru ochii mei prea mari, obișnuți să vadă numai contururile și masele. Dar nu voiam să-i urasc; am descoperit că ei sînt rudele mele. Iată-l pe fratele mamei, un bărbat trecut de șizeci de ani, solid, tăcut, băutor, spunînd mereu aceleași cîteva glume. N-are de unde să-și dea seama ce rău mare mi-a făcut în seara cînd a venit la noi. Nu el mi-a făcut rău. Răzămărea n-are avea sens: n-aș reuși nimic și așa fi silvit să intru în contact cu această specie infimă de care n-am nevoie, să-l cotrobăi prin întunecoasele colțuri, să mă confrunt cu mîna, cel mie încă necunoscut, cu cineva de recunoscut. De ce să mă arunc într-o operație imposibilă, în timpul căreia mi-aș simți inima strînsă, ochii închiși, de ce să-mi pierd echilibrul? Cum așa feși dintr-o asemenea confruntare, cum am ieși amîndoi — iată, mă gîndesc și la celălalt! — dintr-o asemenea confruntare, altfel decît cu totul înfrînt, amîndoi la fel de umiți, îndurerăți și înfrînti? Nu e mai bine să-l scuoteș drept rudă a mea, să mă port nu chiar cu el, ci cu rudenia din el, nu cu tăcerea lui, ci cu... tacturnia lui (dacă îmi treceți cu vederea un asemenea cuvînt), nu cu vîrsta lui, ci cu bătrînețea lui? Deplăindu-mă din spate spre numele care i se pot da, eram scutit de răspunderea luptei corp la corp, suflet la suflet; mă conduceau nu normele, ci un instinct superior și luminos, care descoperea el singur normele, așa cum un adevărat balerin descoperă în fiecare clipă mișcările potrivite (și, culme a harului, identice cu cele prevăzute). Iubindu-mi, deci, pînă la urmă, unchiul, mă adresam plin de așteptare structurii limpezii pe care se sprijină lumea; eleganța și devotamentul cu care mă lăsam dirijat de această structură părea că o obligă într-un fel față de mine; cu condiția să nu mă las ispitit de zbugșiumul nivelului individual, eram liniștit. Nici un lucru nu mai are cum să-mi displace: înțîlnind oameni răi, știu să le gust omnia și știu să le admir răutatea, desfășcînd poame viermănoase, mă minunez de întinderea putreziciunii și de naturalețea leneșă a viermilor. Am izbutit să îmbin optimismul lui Candid și blîndețea lui Epicur. Neîntînd niciodată prins de realitatea exactă, de substanțele prime, ci desfășcîndu-mă la vederea îmbinării în vreme a substanțelor secundare, viața mea nu este aventură, ci trecere senină prin lume. Nu mi se poate întimpla nimic, nici un risc real nu-mi umbrește amiezile, căci riscul vine din căutarea apropiere a realității desemnate, dar eu nu primesc nimic existent pe față decît filtrindu-l prin ce este la temei.

Ad pe fețele voastre un început de nerăbdare. Prieteni, nu începeți din nou să beți din acest vin gros și învechit fără să-mi turnați și mie. Beau cu voi pentru dragoste, căci așa ne-am legat, să vorbim fiecare de dragoste. De ce ridici din umeri, tu, vechi amic? Oare nu despre dragoste am vorbit eu pînă acum? Ai vrea să rostesc fraze despre femei, despre dorințe, despre decepții? Sînt subiecte pe care nu le cunosc, și dacă voi prin dragoste înțelegeți zbugșium și febrilitate, atunci înseamnă că m-am înghîtat la o treabă pe care nu știu s-o duc pînă la sfîrșit. Să-mi recunosc, deci, nechibzuțiu. Dar dacă primiți să ascultați și vești despre altă față a dragostei, de ce nu le credeți pe cele aduse de mine?

V-ați gîndit vreodată la mitul lui Don Juan? Ați încercat să-l priviți pe acest om neobișnuit cu alți ochi decît s-au obișnuit veacurile să-l vadă? Oare să fie don Juan numai încarnarea demoniei sensuale, numai irezistibilă răspundere în diversitate, trăirea curat estetică, succulența ireponsabilitate? Acesta e mitul, povestea, căci don Juan e făcut să fie reprezentat, nu să fie pur și simplu. Dar nu e cu putință ca printre oameni să nu semene vreunul cu don Juan, printre oamenii vii, adevărați, în carne și oase. Oricare dintre aceștia, oricît de asemănător ar fi cu don Juan, nu poate trăi numai în sfera demoniei sensuale: omul real nu poate fi simplu demonic, fără că o mișcare anterioară să-l predispuză și să-l încurajeze în această direcție. Să-l examinăm deci pe omul nostru, un fals don Juan, pus în mișcare de un arc dialectic: prima lui dorință, ca om al simțurilor, este să se situeze, față de femeia dîntii (e greu de imaginat un don Juan avînd o istorie și, deci, o primă iubită; cum personajul nostru nu e însă decît un om real, un mit, ni-l putem închipui ca pe un don Juan în neîncetată devenire, ceea ce presupune fatalmente, și un început), sau, mai simplu, față de femeia la un moment dat dorită, într-un raport de nevinovăție. Spontaneitatea acestui om există: e avîntat, inconștient și fermecător. Dar, văzută dinăuntru, don Juan-ul nostru nu se poate lepăda de un strat, oricît ar fi el de subțire, de reflexivitate. Demonism (daimonia, genialitatea) lui spontană e prea năvalnică pentru ca reflexia să i se poată împotrivi, să devină reflexie explicit etică. Ea rămîne implicită și se mulțumește să încurajeze pornirea spontană. Dar tradusă în limbajul reflexiei, nevinovăția sensuelă se va numi sinceritate și adevăr. Față de femeia dorită pseudo don Juan-ul este, ajutat de umbra de reflexie sincer, iar față de sine însuși, în stare de adevăr, de adevărate cu sine. De ce atunci nu rămîne don Juan credincios mereu aceleiași femei? Daimonia lui sensuelă să fie cea prin esență infidelă? Dar nu e de imaginat o iubire sensuelă dirijată spre o anumită femeie, spre ineputabilă ei individualitate, în consecință o iubire nebușește sensuelă și pururi fidelă? Cum se transformă sinceritatea și adevărul de la început în prefăcătorie și minciună, ducînd la ruptură și la căutarea unui nou izvor de spontaneitate? De ce se satură atât de repede don Juan? Cred că vedeți unde vreau să ajung; n-am să-l condamnm pe don Juan, nici pe pseudo-don Juan-ul care îl imită la imperfecție, fiindcă eu înșimși semăn prea mult cu ei în ce privește o anumită neputință comună, — deși, așa cum știți, moralitatea mea nepătată nu a fost încă atinsă de boala fără leac a diversității. N-am să-i condamnm, ci am să-i deplîng; ceea ce mie mi-a dat liniște și bucurie, în ei s-a transformat într-un izvor devorator de necurmat zbugșium. Un zbugșium entuziast, recunosc.

Don Juan și pseudo-don Juanul nostru nu suportă să trăiască decît la nivelul celei mai desăvîrșite nevinovății și degajării. Ei nu vor să cunoască alternanțele, intermitențele inimii. Se neglijează deci, cît pot, pe ei înșiși, ies din sine ca să nu audă nimic din sunetul neliniștitor care circulă în adîncul oricăruia dintre noi, și ies cu brio, ca să uite și de micile gemete, surprinse totuși. (Semănă cu călăreții care dau năvală la circ, pe arenă, arborînd chipuri vesele și vitejești, ca spectatorii nici să nu le bătîne certurile și tristețea din culise). În zăpăceala acestei ieșiri, se trezesc purtați de propria lor daimonie sensuelă: suspensia dorinței își aruncă spre femei așa cum elasticul praștiei aruncă piatra. Plăcerea lor derivă din agitație și relațiile lor cu femeile uluite, cucerite, de minunata lor dare pe față a vitalității sint relații dinamice. Iar femeile nici nu-și dau seama că partenerii lor sînt furați de o mișcare a cărei esență e divertismentul, fuga de sine. Și ce fugă abilă; ieșind, înșind, din sine, don Juan și imitatorul său real, care nu au resurse suficiente în ei înșiși ca să cîștige un echilibru (de orice fel), inventează cea mai paradoxală stare sufletească: nevinovăția dinamică, adevărul agitat, sinceritatea ireponsabilă. Dacă mă urmăriți cu atenție, ați și observat că în acest amestec, lui don Juan și emulului său nu le aparține decît o singură componentă — mișcarea. Cealaltă, nevinovăția, e dorită de don Juan și dobîndită numai prin raportul cu femeia sensualmente dorită. Dacă încercăm să rămînem însă în interiorul lui don Juan, fără să ne lăsăm și noi covîrșiți, ca femeile, de compusul iradiant, uluit, de sensualitate și inocență, ne vom da curînd seama că de instabilă este nevinovăția, starea de adevăr a lui don Juan, S-o spun de-a dreptul: don Juan se mîntie singur. Adevărul lui, sinceritatea lui sînt stări superficiale, beții greșit interpretate! Așa cum un soț blazat, bînd puțin vin seara, crede că-și iubește nevasta, la fel don Juan se crede spontan, nevinovat, autentic, datorită unui flux, unui „nu știu ce” pe care îl găsește în femei. Ne rămîne să determinăm compoziția acestui elixir special și să aflăm de ce fiecare femeie nu e capabilă să i-l ofere decît pentru foarte scurte vremi, de ce rezervele femeilor se epuizează atât de repede.

Intrînd în legătură cu o femeie, don Juan și imitatorul său caută în ea izvorul relației reale, autentice — individualitatea precisă a femeii, bine determinată. Sinceritatea și repeziunea lui don Juan reușește să scoată la iveală cu destulă ușurință nivelul individual al femeii: ea însăși și-l aruncă în fața lui don Juan cu o grabă ce trebuie pusă pe seama fascinației. Don Juan însă nu-i răspunde femeii, — nu poate să-i răspundă, fiindcă ar însemna să accepte riscurile unei confruntări individuale, să renunțe la degajare, la dorința de nevinovăție. Relația este asimetrică, don Juan poartă vina, dar, cum am spus, el nu vrea să simtă acest lucru, și nu-l simte agîtîndu-se. Agîtîndu-se și atribuindu-și, apropiindu-și realitatea adusă în relație de femeie, don Juan este un devorator de realitate, el mînceacă suflete de femei. Am spus „suflete”, dar am spus prea mult: nu tot sufletul femeii alcătuieste drogul care îl face pe don Juan să se creadă spontan și fără vină. Căci don Juan refuză să se aventureze în unicitatea ineputabilă a unei femei: cine a intrat într-o astfel de expediție nu se mai întoarce. Dar don Juan nu e nici un căutător de esență propriu-zis: ca să se întilnească bine cu femeinitatea nu are nevoie decît de o diversitate minimă. Dinamismul lui don Juan îl împiedică, așadar, să aibă un tel stabil: nici individual, nici speciea nu-l preocupă, ci exact zona de imprecizie dintre aceste două niveluri, felul cum specia se contractă într-un individ sau altul, felul cum individul cuprinde specia. Fiecare femeie se potrivește altfel femeității, iar pe don Juan îl interesează exact numai această potrivire. Aș putea să-l compar cu un om care șade în fața unui deal, cu o ladă de binocluuri stricate slături. Pe om nu-l preocupă nici peisajul care se vede prin binoclu, nici binocluul propriu-zis, ci numai reglarea lentilelor, potrivirea binocluului la maxima claritate a imaginii. Se înțelege că el nu va privi prin fiecare binoclu decît timpul trebuincios pentru potrivire după care va lua alt binoclu, fără să simtă decît mulțumirea că a făcut o treabă bună, indiferent dacă nu observă prea atent diferența dintre un binoclu german și o rablă și indiferent dacă nu e în stare să-și amintească ce peisaj unic se vede prin binocluuri. Ceea ce iradiază din sufletul femeii la obținerea adevărului este drogul lui don Juan: el are nevoie de acest drog pentru că el însuși este inadecvabil la altceva. Și cum operația adevărului este unică, ceea ce urmează nefiind decît repetiție, don Juan nu se poate repeta decît cu altă femeie, care îi redă spontaneitatea, farmecul, îndeminarea.

Destul despre don Juan! Cînd am început să vă vorbesc de el, am crezut că pot să asemăn bucuria mea de a încăleca mereu alți cai, cu trecerea lui de la o femeie la alta. Ce prostie! Cît de diferit sînt de don Juan! Nu, nu e întîmplătoare curățenia mea, depărtarea mea de orice femeie, teama mea de desfrîu. Abia crezînd că semăn cu el, încercînd să-l explic prin lucruri existente în mine, am putut, măsărînd în fiecare clipă deraierea (de la ce este al meu) necesară pentru ca să-l prind pe el, să-mi dau seama de deosebiri. Amîndoi identificăm? Da, dar cum? Unul din noi se desface în identificări succesive a indivizi diferiți, aparținînd unor esențe diferite: bucuriile simțurilor nu-i pot fi străine (afară de singura dintre ele care, împinsă pînă la limitele ei, distruge limitele celui ce o gustă), căci prin simțuri bogăția diversității se revarsă peste noi, cei care îi re-creăm unitatea. Trîind în timp, el înțelege că, pe drumul lumii, priveștiștea se cuvine primită și primită. Temător să se întilnească prea îndeaproape cu alți indivizi, el le respecta libertatea și le gustă identitatea. Căutarea lui liniștită se pune în consonanță cu armonia lumii, fiindcă esențele se ierarhizează treptat, și ceea ce înfîlnește el pe lume este chiar sunetul păcii universale, al cheagului sferelor. Celălalt în schimb se aruncă asupra unei singure esențe de care se izbește în nenumerate rînduri fără s-o cunoască vreodată; identificarea întreprinsă de acesta nu dă obiectului un ocol respectuos, ci trece de-a dreptul prin obiect, sfîșindu-l, consumîndu-l pașnică dănuire în sine. Pentru el, a afla că obiectul există nu este o plăcută surpriză, confirmînd o mai veche (și calmă) bănuială, ci o revelație stranie, de necrezut, care îl face să fugă uluit și plictisit. Amîndoi refuză contactul cu miezul individului, dar unul din cei doi se întărește pe sine ca individ în acest refuz, pe cînd celălalt își bate joc mereu de sine, căci orora lui de individ este mereu orora de cineva anume, și după fiecare fugă reîncepe confruntarea — iluzorie — cu alt individ. Acest om, începînd de fiecare dată ceva ce nu poate duce pînă la capăt, aruncîndu-se cu o putere triumfătoare și blestemată în relația repetată cu un individ real, tocmai el cel neputincios să îndure realitatea celuiilalt, se golește și pe sine de realitate și ajunge să vietuiască într-o frenetică repetiție de simple posibilități descărnate. Dar cel dintîi se poate constitui ca un om real chiar evitînd orice situație ducînd la un „față în față”: prudentă lui e legată de simțul furuseții lumii și al autonomiei ei, și chiar dacă mult timp își hrănește ataraxia cu spectacolul lumii, el știe totuși că există o salvare adevărată, o confruntare decisivă, incomparabilă cu oricare alta, pentru care merită să străbată un întreg pustiu, și tocmai pustiu în care s-a prefăcut, printr-o minune bruscă, grădina numai cu cîteva clipe înainte încă înflorită.

Ca în toate duminicile cînd te aprindeai din nimic, învinovătuindu-mă de toate nenorocirile vieții tale, cuvintele sîmpau carii puternice transformînd în putregai încedere și dragoste, lășind urme sensibile la cea mai mică atingere. Știam ce va urma. Ne îmbrăcam și plecam fiecare în altă parte. Cunoșteam fiecare gest, îl duceam la bară, te rădeci, te așezai în fotoliu și-ți puneai ciorapii și pantofii, apoi pantalonii și bluza, petiula în fața ogînzii de la toaletă, unșul cu ceva pe cap, toate mișcările însoțite de scrișitul îngrozitor al parchetului împovărat parca de o greutate care depășea măsura ta obișnuită. Trîntăi pe pat, în aparență liniștit, vedeam fără să privesc mișcările tale, fragmentate, încetinite ca într-un film „au talent”. Simțeam stăgtele revărsindu-se în cascade gligînd în ochi, în urechi, în creier, mi se părea că auzi totul și-mi apăsam capul în mîini și în perne, mîinile și picioarele mi se răceau, în schimb capul părea că-mi fierbe, doream să se termine totul mai repede, să aud trîntitul ușilor care-mi permitea să deschid ochii, să-mi desprind mîinile și să simt cum stăgtele face cale întoarsă, răsplîndu-se egal în tot corpul. Mă îmbrăcam încet ca un om bolnav, blînd lucurile ca un orb, alestî de lupta intensă și ajungeam parca fără să merg în curtea verde de la marginea Bucureștiului unde tatăl meu mă întîmpina cu zîmbetul acela îndepărtat din ultimul timp. Un timp citeam (de data asta aveam cu mine „Apollinare par lui-même”) apoi încetam ochii vînd la visul meu treaz care nu mă pătrăsea și în noaptea, devenind mai real și mai apăsător din ce în ce mai îndepărtat de el. (Bagă de seamă că deși e vorba de tine, mai bine zis de viața mea cu tine, nu-i zic cosmic, ci vis înțind că și visul poate fi trist și zbu-

ciumat, ceva la care îți totuși — drag și apropiat, cunoscut și nesperat).

Poate te-ai dus în parc, în parcul acela drag nou în care zi de zi uneori pașii ne-au dus pe aceleași poteci, pe sub sălcii, privind lacul și bărcuțele lui, fericiți privind-ne, fericiți vorbind sau tăcînd. Te urmăresc străbătînd drumul nostru, îți cunosc privirea nostalgică pînă la sufărînă, obrazul palid și încremștat ca o mască, deranjat de singurătatea aceea în care recunoșteași fantoma celei cu care erai mereu ca și cu umbra ta. Te așezi pe o bancă — obosit și obosești mai tare sînd plictisit și enervat de vîrtoala apei și planșelor care n-au strălucirea obișnuită ci o coloratură ușor griubă parcă iaterică. Ceva otrăvea peisajul, ceva care venea din tine, dintr-un gînd al tău obsedat. Nu mai conștii plimbarea, te sui în pasină unde te împresoară o căldură absorbantă ce te înmoaie și te transformă parca în aburi și gelatină. Te gîndești dacă am plecat și unde, cheia intră cu greu, treptele și apoi răcoarea și singurătatea camerei. Te dezbraci, faci un dus, te întinzi în patul pe care cămașa mea de noapte trescote făcîndu-ți parca loc lângă ea. Te odihnești puțin, treci apoi la bucatărie, unde vrei să-ți încălzești mîncarea și apoi te răzîndești. Scoți din frigider, mîncîci din cratița rece (frigiderul nu funcționează prea bine, însă s-ar putea ca mîncarea să nu se fi răcit prea tare). Te încapești în dormitor, vrei să te culci dar somnul nu te prinde, gînduri se învîlmășesc în creierul tău, stăpîne, gălăgioase și alitate. Blecările acestea, despărțirile acestea care vor fi odată fără înlocuire. Despărțirile definitive. Cuvinte, gînduri mai dureroase ca moartea, căci moartea e marea calmant, marea liniște, neantul. Nu, nu

vrei asta, așa, provizoriu, da. Definitiv și niciodată, te sperii de cuvînt, nu vrei o despărțire. Te ridici din pat și te duci la birou să citești, să scrii ceva, aveai de căutat o problemă în diverse reviste dar printre rînduri, gîndurile se strecoară încleșcînd totul, nu mai știi care e glădul, care e rîndul. Începi să scrii, îți rememorezi tema, bariadă în drumul gîndurilor. Insistente. Începi să scrii, îți ștergești capul de concentrare, conștii să scrii, asta înseamnă că lucrul începe să te obsorbească. Am lăsat cartea în care te-am urmărit cu imaginația în fața ochilor, cu căldura apropiării tale simțită și aspirată ca a florilor de cântăreț, prezentă fizică, mai reală decît orice. Sînt mai aproape de tine cum n-am fost niciodată în bucuriile noastre, în mica noastră fericire — de o clipă — de o zi. Și durează asta ne aparține și este a noastră și ne aplicăm asupra ei și sistem împreună, mai împreună ca oricînd. Mă dezmeticesc, privesc florile, așa vrea să fim flori nu oameni, aud păsările și mă cuprînde o bucurie năvalnică venită de undeva, nu știu de unde, de un dor de dragoste, de fericire, de tine.

Mă îmbrac, îmi string poșeta și cărțile. Bătrîni mei dorm. Le las un bilet în care mă scuș și le promit că Duminică vîltoare voi veni cu tine. Să mă ierți, mi-am adus amînt că aveam ceva urgent de făcut. Ajung. Ajung, deschid ușa, ești la birou exact așa cum mi te-am imaginat. Scrii aici nu ridici ochii. M-ai spus că am intrat dar nu vrei să mă privești. Prefăcuta ta indiferență mă umilește. Din nou mă retrag în mine și cu tine alături sînt din nou la kilometri distanță. Și regret că n-am rămas acolo — ca imaginea mea să-ți rămîna prezentă ca a morților, purtată de orice rău, de orice păcat și poate și tu gîndești la te.

IOANA DIACONESCU

Cuvîntul

Vino, cuvîntule cel de pe urmă,
În aer cald între degete
Și sora mea imi dătează povești
Pe care le scriu cu ochii închiși.
Vino, cuvîntule, alină de fine frica mea
Și dragostea mea, și extazul.
Dă-ți drumul, tu, cel de pe urmă,
Scritulează-mi obrazul!
Îți dau voie să-mi iei cu tine toate credințele
Care erau lege sfîntă pentru mine,
Îți dau voie să-mi imprimi pe toate degetele
Cuvîntul „trebuie” cu literă mare.
Nu-mi ajunge aerul, simt spațiile albastre cum
mă strîng
Și cum devin tăcută
Dacă liniștea tu, cuvîntule ultim, nu vine,
Dacă tăcerea mă sîrăfuță.

Curaj

Oh, cum mă desfigurează
Măscă de copil conștințios,
Cum pot să port pe obraz
Un carton, sărmanul, uluit de cine știe cine?
De fapt, uitarea te face să accepți orice,
Chiar dacă vorbești prea mult sau taci prea mult.

Eu îndrăznesc să-mi cer dreptul
De a purta orice pe chip,
Chiar dacă, de durere ne-ndurată,
Cu fața între palme, tip.

ION ANDREI

Mai neliniștit...

Mai neliniștit ca acum
urc pe muntele de apă din sinii nopții
Eram la primirea în timp o ochiului de fum
extras din focul ce își caută origini
Ne strigă des nisipurii din falsele iubiri
lipite de zile trecute cu morți legendari
Nu știu cum se va include
Visul în lumini
mă uit în jos să arunc eleețiile în păduri
galbene
Putem să ne strîmbăm dinții și ochii
e scurgerea zăpezii din celule
Un strigăt de rădăcină
zbur, al copacului uscat.
El suie cu noi umbra ce își fine lacrima ascunsă
strigăt ce trece din moarte la viață!

Voi cînta...

Voi cînta despre
muntele fără nume
muntele de piatră
Din apa fără nume
care îl crește cum despre mine nu se
știe ce gust de carne am
Voi cînta cu rădăcina apei
nunta adîncului singurătate a iubirei
cînd apă tăcerii
De pe pista de zbor a disperării normale
va trece prin formele nealinate
fără îndoială vocea singelui
Nu renunță la cercurile tale din coapse!

EMIL BRUMARU

Prima elegie a detectivului Arthur

Ții minte orășelul acela de murte
Cu ganguri subțiri și propeliari lătrînd
de-ncîntare?
Treceau pelerini. Feciorarele-aveau jartiere
pluș cu nostalgice funte
Cînd, pașiști scoțînd din corăși, către-omurg,
ieșeau la plimbare.

Călătoream (ți-amîntești?) în cea mai frumoasă
caleașcă
C-un flutur miop, între noi, privind fericit înainte.
Eram pe atunci detectivul tău tîst și cuminte
Care-ți turna la popasuri laptele dulce în ceașcă.

Apoi într-o seară (caută-odine în memorie!)
Ne-am dezbrăcat, neștiînd întîmplarea aceasta
ce-nsoamnă,
Și renunțînd la găsierea pisicilor tale, la glorie,
Oh, ne-am pictat unul altuia, palizi, pe coapsele
calde, vechi peisaje de toamnă...

A doua elegie a detectivului Arthur

O, dac-ai vrea să ne-ascundem de lume în
vechiul dulap
Plin cu jachete și rochii din marea sufragerie,
Cînd după-amiază ne tulbură mințile-n cap
Și prin unghere sînt nasturi pierduți ce se roagă
acola pe vezi să rămîie...

Toți s-ar gîndi c-am fugit de prea multă iubire...
Sîngur, motanul tău blînd ne-ar cunoaște teribila
tăină
Și ne-ar aduce, pe-ascuns, portocale, prin
rostalgolire,
Ca să mînceam, ghemuții de plăcere-ntr-o haină...

Iar apoi, dac-ai vrea să ieșim, către seară,
Ne-am intrista alții de adînc clătînînd un albastru
sifon,
Că uluiji de obiectele strîns-n lumina aceea
amară,
O, ne-am ascunde din nou sub patul imens de
mahon...

A treia elegie a detectivului Arthur

Iartă-mă că te-am pîndit toată seara, de după
perdele, c-o vază în mîna.
Nu știu de ce, în timp ce-ngrijeai de ierbar și
canari,
Mi s-a părut (ca-n fiecare seară din ultima, vai,
săptămînă)
Că risipindu-te-n aerul pur al odăii o să dispără!

Te-ai tutuit c-un seraf?
Oh, se-auzea de pe unghii cum oja îți picură rar,
De răsuflarea lui caldă, pe presuri. Urme în prof
Am observat pe-o masă lăcușă: parc-ar fi
fostu cîineva încălțat în măruri...
De aceea, cînd te-ai culcat surizînd (ce imensă
greașală!)
Fără să bănuți că, trist, detectivul Arthur te
veghează,
Ți-am ridicat de pe jos, întorcîndu-mi privirea
cu multă sfială,
Rochia ta parfumată și am ascuns-o, gelos pe
seraful acela, în vază...

În România, criticul literar este încă, în genere, un cronicator. În multe țări străine, personalitatea criticului, gustul lui, aderențele, sursele, figurile patronale, intențiile estetice nu se definesc decât prin lucrări. E drept, tot în acele țări nu există cronica literară așa cum se practică ea la noi. Acolo recepția revuistică e un pur act de înregistrare, mai mult sau mai puțin frivoli, aparținând unor întâmplări folclorice, și, din care uneori nici nu poți desprinde pe „da” sau pe „nu”. Nici la noi, desigur, nu lipsește lucrările ample. Fiecare critic român serios le are sau le va avea. Dar până atunci, sau între o carte și alta, niciun critic nu rezistă voluptății publicistice, dînd de multe ori, în coloanele perisabile ale magazinelor literare, adevărate perle de intuiție, spirit, ingeniozitate lingvistică, nerv polemic, profetie. Cronica literară, așa cum se scrie la noi, e poate un gen unic în lume, cunoscut, firește, prin popularitatea lui, dar foarte puțin studiat și dezbătut. Justificarea unui asemenea gen se găsește poate și în caracterul nostru național, de oameni care gîndesc sănătos și profund, dar în viteză (sfînta viteză a inteligenței noastre a experienței noastre, a surșului nostru sceptic). Rezultatul, rar în alte părți, e acela că în România criticul literar e și prin talent și prin inteligență unul dintre cei mai dotați scriitori. Adevărul acesta nu e recunoscut, dar e evident.

Cronica literară, cu toate satisfacțiile pe care le dă autorului, analizatorului și lectorilor, presupune anumite servicii. Ea are cel mai des aspectul unei scrieri săptămînale, abandonîndu-se astfel hazardului editorial. Or, cărțile unei săptămîni nu sînt niciodată egale cu cărțile săptămînilor trecute; uneori sînt prea multe bune, și atunci numai un superior act de diplomație, îl scoate cu bine pe critic din acest embarras du choix, alături lipsa duce la investirea unei lucrări mediocre, alături apar obligațiile (personale, redacționale, editoriale, culturale, etc.). Nu e ușor să faci cronică literară, chiar dacă ai talent, inteligență, bună instrucție și facilitate la scris; cu atât mai greu dacă ascunzi sub înfășurarea de analist o vocație de autor original. Toate aceste dificultăți sînt sarcina criticului literar, amenințîndu-l mai cu seamă consecvența și criteriile, ba uneori chiar diagnosticul estetic.

Artistul român e însă prea talentat, prea subtil și prea „filozof” ca să nu se exprime și să nu se realizeze în orice condiții date, indiferent de dificultatea sau de bizazeria lor. Tot așa și criticul literar, care reușește să rămînă de cele mai multe ori și stimat, și fidel unor metri valorici, și sincer (chiar dacă sinceritatea lui se exprimă uneori printr-o metaforă sau chiar printr-o ipocrizie), și într-o pace socială cu conștiența, lucru indispensabil unei atmosfere cum e cea a literelor românești. În general, critica română se orientează spre valori (chiar dacă are manii, prejudecăți, idiosincrazii care, iar, vor face obiectul unor însemnări), combate nulitatea și reduce la realitate pe artiștii care decăd, fie și într-o formă citeodată supărătoare de politicoasă. Dacă a elogiat artiștii trecători, critica literară românească știe să-l uite la timp. Mai puțin prompte sînt reparațiile datorate celor pe nedrept uitați (unii și azi ignorați în mod inexplicabil), dar și ele vin pînă la urmă, de obicei transformînd pe frustratul de altă dată într-o statuie de bronz de care nimeni nu se mai poate atinge.

Cu toate aceste caracteristici (colorate și pitorești de altfel, dînd portretului un farmec foarte original și puternic), putem fi mulțumiți de progresele recente și de situația actuală. Dar tocmai în mijlocul acestei mulțumiri găsim un prilej de nedumerire. Nedumerirea aceasta o ocazionaază un fenomen foarte frecvent, pe care, ca să-l punem o etichetă, îl vom numi „consensus critic”. Cum arată acest fenomen?

X, scriitor, cunoscut sau obscur, bătrîn sau imberb, publică o carte. Cartea e obiectiv bună. Depășește media, promite, deschide perspective noi, crează limbă, atacă chiar unele probleme, etc. Critica îl descoperă pe X. Cum însă? Y, critic cu prestigiu, laudă cartea într-o revistă centrală. Z, alt critic cu

renume, laudă și el cartea, într-o altă revistă centrală. Apoi o mai laudă un critic. Apoi încă unul: Apoi, printr-un curios fenomen de contagiune, încep s-o laude toți. Dacă vreunui excentric i se năzarește să reziste, el e scuipat din gura lui Dumnezeu.

Recepția cărții devine strict pozitivă, cartea se transformă într-un fel de boue de neige, care crește pe măsură ce aluneacă la vale. Intervin radioul, televiziunea, interviurile, mesele rotunde, premiile, reeditările, și gata. Autorul în chestiune e un om făcut. Și fiindcă a fost făcut, el va fi (în caz că e vorba de o eroare cum se mai întâmplă, din fericele rar) greu de desfacut.

Ferul criticului român e însă mare. El se înșală foarte rar. Dar tocmai aici e curiozitatea acestui fenomen. Scriitorul în chestiune e un bun scriitor, criticii în chestiune sînt toți niște specialiști siguri. Ne întrebăm atunci dacă e indispensabil excesul de entuziasm, sistemul „front unit” al criticilor, ducînd la fatale repetiții sau la așezarea în opera respectivă a unor realități ori intenții aparținînd analistului, nu autorului. Desigur, se pot da explicații dintr-un punct de vedere mai serios, și ținem seamă de privarea de opere bune, de care am suferit un timp, și care justifică o asemenea famină de valori, înghițind chiar și nume nesigure. Dar oare o asemenea obsesie a confirmării nu jenează și critica și opera?

Căci, într-adevăr, pe calea asta cărțile și autorii se prefac într-un fel de postumitate necunoscută, dar în același timp nedemonstrabilă. Scriitorul nu se impune, ca axiomele, ori simpla lor evidență. Criticul român face azi un exces de obiectivitate: el recunoaște toate cărțile bune, sau simțite astfel; desigur, dintr-o atitudine morală față de o literatură care a avut parte de crize. Ajungem astfel la situații curioase, uneori comice: prozatori de forță, cu talent organic și gândire concretă, oameni ai mediilor fruste, ai stărilor obscure și puternice, ai expresiei degajate sînt apreciați de criticii erudiți și rezervați, cu o gîndire care există din cauza prolijității sale bogății, cu mari disprețuri sufletești, cu spaime în fața durității, cu orori față de material. Sau poezi sentimentali, insinuanti și inițialiți, cu afectări feminine, cu nuanțe intelectuale dificil perceptibile sînt apreciați de criticii raționali și conșcși cu humor, lipsiți de intricație, oameni ai temelor, tipurilor și generalizărilor. În fapt, realitatea e cam următoarea: avem (cître arbitrar, firește) 10 buni scriitori, toți deosebiți între ei, și 10 scriitori deosebiți între ei, și 10 fini critici, toți deosebiți între ei. Cei 10 scriitori deosebiți sînt, fiecare la rîndul lui, recepționați sim la fel de cei 10 critici deosebiți.

Or, ceea ce ne interesează în gestul critic e nu numai descoperirea compatibilităților, ci și o incompatibilităților. Un critic care recunoaște obiectiv un scriitor de valoare trebuie să adere la el și subiectiv ca să poată să-l slăvească cu conștiința împăcată sufletește și estetică, nu poți adera absolut egal și la Eminescu și la Caragiale, și la Rebreanu și la Camil Petrescu, deși „la rece” recunoști că sînt stele cam de aceeași mărime. Dispoziția către unul trebuie să corespundă unei opacități față de altul. În momentul de față, criticul român nu mai are opacități. Adică reacții subiective. Conștient sau inconștient, el merge spre subțierea personalității critice, spre o critică enciclopedică, ingenioasă în termeni și fraze, pusie de opinii și atitudini. Criticul român amenință în clipa de față să devină o adevărată cheie passe-par-tout, capabilă să descurie abil orice carte, ca s-o aducă la un numitor comun. O asemenea tratare a cărților felurite insinuează ideea nu prea măgulitoare pentru autori că ei sînt în fond ca toții egali în fața ciudatei filantropii a analiștilor. Dar unde sînt criticii sefi de școală, doctrinari ai unei anumite mișcări, constructori de ideale estetice distincte, pe care țineau uneori cu infanțila încăpăținare să le pună în practică? Unde e reprezentarea de grup, de orientare, ori măcar de generație? Unde e programul estetic? Unde e însăși conștiința critică însuși spiritul critic?

Ne bucurăm că apar la noi în ultimul timp multe cărți de consens. Dar

unde sînt cărțile de dezbatere? Unde sînt criticii care nu scriu decît despre un anumit tip de cărți, nu despre toate? Vedem în fiecare zi pe cite un critic brillant care deschide o carte, o citește, apoi o laudă: adică îi justifică, în numele cutărui sau cutărui principiu, după caz, calitățile reale, uneori adăugîndu-i și altele, ideale, și explicîndu-i defectele ca pe niște necesități ale întregului, ca pe niște caracteristici compoziționale. Criticul se adaptează cărții pe care o citește. Lucrează în datele ei. Cu eleganță desigur, conservîndu-și și o anumită notă personală, o anumită rezervă, de obicei minimă. Nu aprobă sau respinge cartea în numele unor idei, preocupîndu-se abia apoi de recoriul ei literar. E aceasta critică, ori variațiune pe temă dată, reîntreprere, eseiștică sau orice vrem altceva?

Scopul nostru nu este de a stabili ierarhizări valorice. Am dori numai să încercăm schițarea a două tendințe noi din poezia noastră actuală, care par a se diferenția în ultimul timp. Poeții aleși pentru comparație, credem că le ilustrează în modul cel mai sugestiv. Vom numi cele două tendințe: „Abstracționism oniric” și „Abstracționism intuitiv”.

Asupra termenului „Abstracționism” din domeniul artei se pot purta discuții nesfîrșite. În ultimă instanță, orice operă artistică, care nu cade în naturalismul cel mai plat, poate fi considerată ca o „abstracționism”, o „idealizare” sensibilă a unei realități, găsirea unor structuri generalizatoare din care să derive multiplicitatea existențelor reale. Sensul precis pe care noi vrem să-l dăm acestui termen, este legat de lo-

lor ce le-au creat. Cu atît mai mult se poate spune același lucru despre operele onirice care au precedat „Suprarealismul”.

Prima „cheie” a lui Dimov se află la baza parcurgerii înapoi prin inducție, cu ajutorul „pacientului”, a drumului de la creația Cosmosului, pînă în zilele noastre: „Ca seria spre fund să fie calmă / sint scoase ușile din loc în loc”... Parcurgerea aceasta se face, însă, pe întreaga multiplicitate de direcții (efecte) proliferate pînă la noi de cauza primă, pentru a putea „prinde” această cauză generatoare în toată amploarea ei (spre exemplu, prima parte a poemului A.B.C. — I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII). De aici, o primă ambiguitate, numai aparentă însă. Ajuns în punctul de conștientizare, „pacientul”, încercînd să ia loc creatorului, începe să intuiască „efectele” viitoare, posibile, iar „medicul”, începe ordonarea intuițiilor: „Aruncă-te. Casa n-are fațadă / Să n-ai teamă. Inima n-are să cadă. / E vremea tuturor împlinirilor”... Apare, din acest moment, a doua „cheie” de formalizare — cu ajutorul deducției — și, totodată, cea de a doua ambiguitate, de data aceasta reală și de cea mai bună calitate, cea care ține de domeniul pur al Poeziei, pentru că lumea e recreată poetic. Într-adevăr, acum el poate spune: „cheia viselor este aici mai onirică decît visul însuși”.

Intuiții, ci pentru că intuiția anterioară abia formulată, este distrusă, aproape simultan, de apariția intuiției următoare. La naștere astfel, sub ochii nostru apare un ecilibru labil, dinamic, miraculos care-l împinge pe poet necontenit înainte. Poeziile lui Nichita Stănescu, a de frust-nude, nu sînt niciodată aride, ele sînt megalitice.

Intuind hegelian-bergsonian „cauza cauzelor”, el renunță, deliberat, la prima fază de ambiguitate aparentă recată la Dimov, pătrunzînd direct în microcosmosul sensibil. Aici, oricît parea de ciudat, metodele celor doi poeți nu diferă în esență și totuși diferă fundamental dintr-un anumit punct de vedere. Contopirea „pacientului” la Nichita Stănescu este mai reală ca la Dimov dar, în același timp, distanță dintre cele două este poeziei crește continuu. La Dimov, muncirea se face într-un singur pas de la „pacient” la „medicul” care ne vestește, prin prima sa, ce înțelegem delirul haotic al „pacientului”. Nichita Stănescu comunicarea există în ambele sensuri și sintem purtați ci pe poziția „pacientului” (criză de timp cînd pe poziția „medicului” (contemplație), legătura, mișcarea, feed-back fiind realizată de „gînd” cu „viteza fantastică”, „Gîndul-viteză” este „Axios Axiom”. „Viteza e sensul ascuns, rîmna (punctului) și-a numărul său”... „Gîndul” e pendularea continuă între „aleph” din afară — contemplație — formalizare — și „Aleph” din interior — criză de timp = intuiție nouă, o „ținută” în starea de vis perpetuu „pacientului” care distruge mereu contemplarea anterioară. În acest fel, ideea devine totală a „pacientului” cu „medicul”, nu e posibilă: „Aleph la puzurea Aleph / nu e cu puțință”... „ceea” numele sînt în veșnică mișcare / Ele n-au trup. În schimb suflete”... formalizarea perfectată poate să existe! Chiar Georg Cantor care-i servește poezului, prin celebrul său paradox matematic, să obțină această contemplare-formalizare dinamică, apare el însuși, în mod paradoxal, în visul poezului.

ANUL LITERAR 1968

Căci criticul nu mai e, cel puțin în accepția cu care sîntem obișnuiți.

Dar, cum era de așteptat, și această accepție a început să se schimbe. Întrebări directe, critici suride de atare naivitate: „Fugi, domnule, de-acolo, critica nu mai e demult o magistratură, critica nu are nici o obligație morală, critica nu trebuie să reproducă exact, critica inventă”. Și alte lucruri, foarte inteligente, atrăgătoare, convingătoare, care te pun pe gînduri și te fac să te întrebî dacă nu cumva e chiar așa. Sau e citat din nou Ralea (teoria noilor puncte de vedere, de care în ultimul timp se face la noi un mare abuz. Sau interlocutorul e asigurat că sarcinile tradiționale ale criticilor le-a preluat o știință a analizei literare cu toate complicațiile instrumentației moderne (psihologică, lingvistică, matematică). Bine, dar atunci, de ce simulacru de critică pe care îl mai facem noi? De ce? Dar de ce nu?

gică polivalentă, de logica de tip cuantic. Această logică a apărut odată cu pătrunderea omului în interiorul microcosmosului și, spre deosebire de mecanicismul clasic, în care se consideră că unei singure cauze îi corespunde un singur efect, ideea care stă la baza logicii de tip nou este că unele cauze primare îi corespunde o multiplicitate de efecte, care pot fi determinate statistic-probabilistic, ele fiind generate de cauzele abaterii care acționează asupra efectului primar, simultan cu producerea lui, sau ulterior.

Intuind hegelian-bergsonian „cauza cauzelor”, el renunță, deliberat, la prima fază de ambiguitate aparentă recată la Dimov, pătrunzînd direct în microcosmosul sensibil. Aici, oricît parea de ciudat, metodele celor doi poeți nu diferă în esență și totuși diferă fundamental dintr-un anumit punct de vedere. Contopirea „pacientului” la Nichita Stănescu este mai reală ca la Dimov dar, în același timp, distanță dintre cele două este poeziei crește continuu. La Dimov, muncirea se face într-un singur pas de la „pacient” la „medicul” care ne vestește, prin prima sa, ce înțelegem delirul haotic al „pacientului”. Nichita Stănescu comunicarea există în ambele sensuri și sintem purtați ci pe poziția „pacientului” (criză de timp cînd pe poziția „medicului” (contemplație), legătura, mișcarea, feed-back fiind realizată de „gînd” cu „viteza fantastică”, „Gîndul-viteză” este „Axios Axiom”. „Viteza e sensul ascuns, rîmna (punctului) și-a numărul său”... „Gîndul” e pendularea continuă între „aleph” din afară — contemplație — formalizare — și „Aleph” din interior — criză de timp = intuiție nouă, o „ținută” în starea de vis perpetuu „pacientului” care distruge mereu contemplarea anterioară. În acest fel, ideea devine totală a „pacientului” cu „medicul”, nu e posibilă: „Aleph la puzurea Aleph / nu e cu puțință”... „ceea” numele sînt în veșnică mișcare / Ele n-au trup. În schimb suflete”... formalizarea perfectată poate să existe! Chiar Georg Cantor care-i servește poezului, prin celebrul său paradox matematic, să obțină această contemplare-formalizare dinamică, apare el însuși, în mod paradoxal, în visul poezului.

Situația e cu atît mai complicată cu cît, așa cum am precizat de la început, ne aflăm într-o sferă categoric superioară, între scriitorii categoric dotați și criticii remarcabili. Pe de altă parte, asemenea întrebări acești oameni superiori nu își pun nici nu se preocupă de a le da vreun răspuns. Cazi în cele din urmă pe gînduri și își spui că poate, într-adevăr, lucrurile trebuie să fie așa cum sînt, că într-adevăr ceea ce ceri sînt naivități, ori, și mai rău, reflexe ale unui trecut pe veci descalificat. Și dacă te gîndești mai mult, aproape te convingi că de fapt nu ai dreptate, și că nici nu e bine să-ți puni asemenea întrebări, care tulbură pacea ta și a altora.

„Suprarealismul”, ca peste un lucru necesar și nefolositor totodată.

Înglobînd în una și aceeași persoană „medicul psihanalist” și „pacientul”, încercă să-și formalizeze el însuși intuițiile căutînd să dea, implicit în operă, „cheia” sau „cheile” de descifrare: „Vino să stai oaspete brav / Cenușiu, vegetativ și bolnav / În spatele ochilor mei holbați”.

De fapt, această contopire atîtă rîvnită, este doar o himeră! La el se produce o detașare, o dedublare a „gîndirii”, care se vrea ordonatoare de „pacientul” supus analizei și care e lăsat, întocmai ca în „Suprarealism”, să-și desfășoare nestingherit discursul din care, însă, alter-egoul distanțat, ordonează totul.

De remarcat că și dicteul automat, el însuși o metodă formală de excitare a subconștientului, putea duce, și a dus, la apariția unor structuri armonioase, perfect coerente, care, dealtfel, au și rezistat, însă ele s-au constituit aproape în exclusivitate datorită talentului ce-

În ceea ce privește structura deductivă, „poetică” (care e coasă în evidență programatic în partea ultimă din poemul „A.B.C.”: „luni”, „marți”, „miercuri”, „joi”, „vineri”, „sîmbătă”, „duminică”, ca și în alte poeme de altfel, majoritatea structurate pe trei părți: inducție — punct de convergență — deducție), aici, el tinde spre o topologie cu o înfinitate de dimensiuni.

Poezia lui Dimov nu este angosată. Ea este o poezie perfect echilibrată și, odată ce ai reușit să-ți schimbi optica, poți, „înțelege” ce vrea să spună. „Căutarea Graalului” sîrșește aici prin regăsirea rezonanțelor nebănuite trezite în cititor, în momentul în care acesta reușește să se confunde cu „medicul” Dimov; prin senzația de „fericire în victimă” care îi-o crează „pacientul” Dimov cu crima sa ce nu poate fi „pedepsită” (vezi în acest sens articolul: „Dostoievski în trei personaje”, Leonid Dimov, Lucașfăru), sau spus altfel, cu cuvintele „strict bătută-n teoremă” ale lui Ion Barbu, poezia lui Dimov este: „ecoul faptei creatoare înregistrat cu un suris fof al demiurgului”.

Pentru a-l percepe de Dimov trebuie să procedăm așa cum ne îndeamnă Robbe-Grillet să-l percepem propriile opere: nu trebuie să ne gîndim la „semnificații” — înțelegînd prin aceasta raportarea analogică la optica veche, mecanicistă — ci trebuie să luăm lucrurile așa cum „sînt”, să ne adaptăm opticii noi pe care ne-o propune poezul.

Sentimentul de plenitudine încercat la parcurgerea poeziilor lui Dimov își are obrșia în „pătrunderea” sa în interiorul microcosmosului sensibil de unde încearcă să-l formalizeze, antrenîndu-ne și pe noi, propunîndu-ne o participare activă. Edificațiune în acest sens este poezia „O dimineață noroasă”, după părerea noastră una dintre cele mai frumoase poezii ale lui Dimov, în care noul agrimensor K, poezul, este admis în „Castel” și, odată cu el, și noi.

Prin această legătură în dublu sens Nichita Stănescu nu se poate distanța suficient de propriul eu, trebuind parcursă, împreună cu acesta, fiecare direcție nouă — punct cu punct — „simtă” fiecare din aceste „puncte” efortul său de a cuprinde multiplicitatea infinită a direcțiilor (efectelor) posibile este, într-adevăr, tantalis.

Dar, prin parcurgerea diverselor direcții, începe să se mărească distanța dintre „Aleph” de sus și „Aleph” de vis și față, spre sfîrșitul volumului „Laus Ptolemaei”, cum însuși „gîndu” a căruia viteza e totuși limitată, parcurs din ce în ce mai lent această distanță, lășind timp suficient contempției atît de impropriu poezului.

Diversificarea direcțiilor parcurgerii chinuitor de încet începe să se contureze în fața noastră și atunci „necavintele” încrustate pe aceste direcții capătă semnificație unică, orice sens plus dispărînd: „Nu pot să cred în frunza și verde și alî. / În lumea multăni ea este ahov / și-n cealaltă lume simultan ea este sirip / și-n cealaltă este ep / în cealaltă up / și...”

Petru POPESCU

SALVADOR DALÍ Don Quijote

Mult mai frămîntată este poezia lui Nichita Stănescu. Apare aici „drama formalizării”, nu pentru faptul că poezul n-are reușit să-și structureze propriile

„Dostoievski în trei personaje”, Leonid Dimov, Lucașfăru), sau spus altfel, cu cuvintele „strict bătută-n teoremă” ale lui Ion Barbu, poezia lui Dimov este: „ecoul faptei creatoare înregistrat cu un suris fof al demiurgului”.

Pentru a-l percepe de Dimov trebuie să procedăm așa cum ne îndeamnă Robbe-Grillet să-l percepem propriile opere: nu trebuie să ne gîndim la „semnificații” — înțelegînd prin aceasta raportarea analogică la optica veche, mecanicistă — ci trebuie să luăm lucrurile așa cum „sînt”, să ne adaptăm opticii noi pe care ne-o propune poezul.

Sentimentul de plenitudine încercat la parcurgerea poeziilor lui Dimov își are obrșia în „pătrunderea” sa în interiorul microcosmosului sensibil de unde încearcă să-l formalizeze, antrenîndu-ne și pe noi, propunîndu-ne o participare activă. Edificațiune în acest sens este poezia „O dimineață noroasă”, după părerea noastră una dintre cele mai frumoase poezii ale lui Dimov, în care noul agrimensor K, poezul, este admis în „Castel” și, odată cu el, și noi.

Goran MANOLESCU (continuare în pag. 6)

¹⁾ Și asupra denumirilor „oniric”, „intuitiv” ar fi de făcut o serie de considerații. Așa cum vom vedea mai departe, de fapt ambele sînt și nu sînt onirice. E preferabil să ne 0rim ar Etichetările, ca orice etichetări, și deaceia, de cele mai multe ori sensul și sensurile lucrurilor. Situația este, în fără ieșire.

²⁾ L. Dimov, într-un articol despre Stănescu, încearcă să reinvie legerea „gratuității” raționamentelor matematice ale lui Cantor. Această legendă fost mai demult destrămată, odată apariția Logicii matematice la București, printre altele, și a acest paradox al lui Cantor (vezi: B. Russel, „Philosophical Development”, George Allen și Unwin, London, 1959).

CLASICIILOR contemporanii noștri

Nici la sfîrșitul acestui an bilanțul activității în domeniul valorificării moștenirii clasice nu reflectă imaginea rîvnită a prezenței clasicii în mișcarea literară actuală. Statistic privind lucrurile, situația ar părea mulțumitoare: diversele colecții (Lyceum, Biblioteca pentru toți, Scriitorii români, Minerva) vehiculează texte ale clasicii cu o ritmicitate egală, se publică studii în periodice și în volume, există chiar o revistă anume, pe lângă Institutul academic de specialitate. Dar la o cercetare mai de aproape se constată că dincolo de un comun simț al „venerabilului” persistă crisparea, o viziune anchilozată sau în orice caz lipsită de mobilitatea caracteristică altor sectoare ale vieții noastre literare. Practic, în ciuda numeroaselor colecții cu apariții meritorii, continuăm a nu avea nici o ediție completă din marile clasici. Seria „Operele” lui Caragiale începută de ani de zile treneză neîncheiată, iar edițiile academice inaugurate cu Alecsandri și Odobescu sînt din capul locului născute moarte. În planul cercetării, absența instrumentelor elementare de lucru alimentează mai departe viciul bibliolatricii înct cele mai multe dintre eforturi se epuizează în „contribuții” arhiviste, (unele dintre ele ca de pildă, „Ioan Slavici și lumea prin care a trecut” de o meticulozitate de-a dreptul labirintică). În ce privește revista specializată, acolo se izbuște încredibilă performanță de a ignora și mult — puținul acesta din care se constituie pînă una alta istoria literară la zi.

Momentul cheie putea să-l constituie lansarea tomului doi din *Tratatul de istorie a literaturii române* întrucît structura sa amorfă, eterodilă oferă material din belșug pentru o discuție de fond asupra rămănelor în urmă din domeniul respectiv și a perspetivelor de remediere. În chip surprinzător însă, tocmai cei interesați de discuții s-au arătat iritați și au căutat prin toate canalele de informare (inclusiv radio-ul și pagina cultu-

rală din „Informația Bucureștilui”) să anuleze obiecțiile cele mai inofensive, sugerînd „primejdia” blastemiei și astfel să descurajeze alte lăuri de atitudine substanțiale. Totuși observații de cel mai acut interes au continuat să se formuleze (în „Ramuri”, în „România literară” în „Viața studentescă”) și este de presupus că dezbaterile se va generaliza atît în direcția clarificării problemelor de metodă, cît și a celor de concepție. O confruntare vie de opinii, de genul celei desășurate în cimpul criticii, ar avea darul să fortifice conștiința de sine a istoriei noastre literare și s-o aducă la unison cu preocupările, sensibilitatea și exigențele consumatorului actual de literatură.

Aici, în a înfrînge decalajul de timp, făcînd din clasici contemporanii noștri, stă în ultimă instanță justificarea și onorarea istoricului literar.

Prea multe ediții înăci și majoritatea studiilor întrețin cu privire la clasici sentimentul eronat al obiectului rezervat studiului „erudit” cu destinație strict didactică. Însăși mișcarea literară la zi respinge o asemenea perspectivă comod decorațivă și reclamă integrarea valorilor clasice în circuitul imediat de idei. Într-un climat ca cel actual de emulație a creației, adevărate percepții nici nu poate fi concepută în afara unui intens contact

cu experiența trecutului prin înțelegerea și actualizarea clasicismului ca „vîrstă estetică”, după cum îl caracteriza cîndva Mihai Ralea. Frecventarea clasicii ar avea atunci drept scop nu producerea de „norme”, ci tocmai eliberarea de constrîngerea rutinei, dinamizarea intelocului și o maximă rafinare a emoției în scopul întuirii esențelor. De altminteri, prea multă pleoacărie în acest sens nu e necesară, oricine avînd la îndemîna exemplul altora dintre poeții de mare avînt creator — un Nichita Stănescu, un Marin Sorescu sau Cezar Baltag — a căror originalitate nu suferă deloc de pe urma interesului constant pe care îl arată clasicii. Dacă ar fi să vorbim în termeni de bilanț, cu siguranță că la capitolul „contribuții” s-ar înscrie la loc de cînte comentariile atît de incitante din „Cronicile fanteziste” dedicate de Marin Sorescu lui Budai-Deleanu sau Urzuz.

Tot atît de îndreptățit este să se reție „lecții” clasice, în conjunctura actuală, și pentru efectul său terapeutic împotriva hipertrofiei eului. La unii foarte tineri scriitorii exclusivismul gustului, felul definitiv de a susține opinii personale (adică o radicală situare deasupra relativității tuturor lucrurilor din această lume, începînd chiar cu tinerețea), tratarea de la mare înălțime a întregii experiențe literare de pînă în ziua apariției

lor în arena scrisului, toate „fronțele” gălăgioase sînt simptomele acelei prispite trimiteri a clasicii în muzeu, grație în mare măsură tocmai viziunii vetuste promovată de ediții, de studii conforme unor tipare fără raport cu fluxul literar viu.

Din aducerea clasicii la numitorul prezentului se poate aștepta o binefăcătoare înrîurire chiar asupra criticii propriu-zise sub forma cronicii la zi, unde din cînd în cînd absentează „seninătatea” spirituală necesară, calmul cerut față de agitațiile velleitare. După ce progresele sensibile ale criticii fac și mai evidente carențele istoriei literare, este rîndul acesteia din urmă să echilibreze excesele primeia, să-i confirme pozițiile avansate ca pe un bun comun. Nu-nimic surprinzător aici dacă ne reamintim că și „critica nouă” a unui Roland Barthes s-a impus prin prospectarea unui clasic și continuă să se consolideze nu prin dispreț față de obiectul istoriei literare (a se vedea recenta carte a lui J. Starobinsky despre Chateaubriand). Ar fi de meditat și la un exemplu mai apropiat, faptul că o solidă interpretare a specificului criticii nu este de curînd dată de către un experimentat și autorizat istoric literar.

A scoate istoria literară de sub regimul „specialității” și a o transforma într-un act de participare, de integrare în ritmul creației contemporane presupune perea acelei „lăceri” de care este înconjurată cu respect, discutarea organizată, sistematică a lucrurilor efectuate, introducerea unor cronici permanente rezervate acestui domeniu și în primul rînd reactivarea revistei de istorie literară. Afirmarea principiilor generale este foarte bună, dar preferăm să participăm la examenul atent de „laborator”, pînă nu sîm lupăm lucrare după lucrare, lășînd pe seama viitorului grija bilanțului și îngrata operație de cîntar final.

Geo ȘERBAN

poeme

de B. Fundoianu

Biografie

De voi muri-ntr-o zi, uitat și singur nefericit — că n-am putut pe lume să sculpt nemărginirile din gânduri — uitaji-mă, cum i-ai uitat pe ceilalți. Eu, n-am iubit nimic decât Viața! Și dacă v-am iubit, o simpli boi pământ îmbătrinit în bun și creata mișcare-a apei, n-am iubit în voi decât lumina ce venea dintr-însa.

De v-am iubit pe fiecare-n parte, nici Viața poate n-am iubit-o-n voi ci poate numai lumea mea de gânduri ce vă crea cu suflet și cu aromă. Căci boii toți cu boful în mirezme, pământ străvechi, crepusculuri de aur, voi n-ați păscut verdeața și lumina — decât în larga-mi pașiște din suflet.

Și de-oi muri-ntr-o toamnă-n care crinii își mestecă lumina-ntr-o toamnă — ori poate într-o pașiște cu boi — ce nu vor sta și ei atunci să moară, Știu bine totuși c-or să moară-atunci că or să-și piardă sufletul și-aroma și c-or să fie iarăși simpli boi ce trag cu silă în amurguri, plugul.

Și or să vie poate alte minți, ce-or să creeze altfel universul, ce-nor să știe ce-am gândit în lucruri ce-nor să știe că am fost și eu. Și or să vie poate alte minți, ce vor crea din lucruri, nouă lucruri ce vor crea din lume, nouă lumi și lucrurile vor muri cu mine.

lași, VIII, 1917

Renunțare

Fiindcă-mi ești străină, pierdută și departe, Fiindcă firul traic al dragostei e rupt, Fiindcă fructu-i moale e vestejit și-i supt Sub perspectiva iernii sterile și deșarte;

Voi căuta din viață-mi să-nlătur ca-ntr-o carte Frumoasa-ți amintire; voi căuta să lupți, Să-nlătur povirnișul sălbat și abrupt, Și voi urma pe calea de drumurile-mparte.

Voi căuta să-nlătur frumoasa-ți amintire, Ce-n carnea mea se-nfige adinc ca un cuțit. Voi căuta să o-nlătur sub horbotă subțire, Și nu-i voi pune cruce, nici monument, nici schit! Să nu pot — de-aș voi-o — să mă întorn vreadată, Să fie-n veci pierdută, în veci nedezgropată.

Ritm etern

Precum, plămădă vie din apele în creșteri, Izvorul care-n stincă își toie vad, irumpe Din orbitoarea umbră din adincimi de peșteri, Și iese la lumină — colan de pietre scumpe. Așa îmi vii încaută, cu mlădieri de șarpe, Cu părul tău mai negru ca crimele papale — Ca și o dansatoare ce-n voluri și eșarfe Se leagă-nă în fastul orgiilor regale.

În ochii tăi — furtună ce ride-n zări — s-aprind, Beția voluptoasă și lentă-a Salomeei. Și trupul tău sălbat și mlădios e plin de Întreg păcatul propriu fecioarelor ludeei.

Cu liniile pure ca ritmul sfânt al odii, Cu ochi ce-ți dau nădejdea supremelor delicii, Cu sinii tăi mai sterici ca limpezile rodii, Cu-aroma ta ca spasmul vibrantelor calicii,

Te-apropii lin de mine; și două buze roșii, Îmi ard obrazul dornic cu-alta voluptate, Că-ntr-o sevă care n-au cheltuit-o moșii, În vinele-mi se urcă, palpită și se zbate.

În inimă-mi palpită tot zbuciumul de veacuri Și simt în mine suflul intens al omenirii. De parcă-s stepa-n care cobor deodată lacuri, Și-n care deodată-nvie ca-n glastre trandafirii.

Și-alta viață nouă, intensă și supremă, Scoboa-ră-n mine ritmul plăcerilor eterne, Că vreau să sorb extatic a dragostei poemă

'Nainte de-a mă prinde în focul din Inerne.

Cu B. Fundoianu, hoinărind prin Parisul literar

L-am cunoscut pe B. Fundoianu acum trei decenii și mai bine. Era în vara anului 1935, o vară uscată, prăfuită, cu arșișă cumplită, cu cerul veșnic siniliu. Poetul avea atunci 37 de ani și era în plină putere de creație.

Era așa cum mi-l închipuisem, cum îmi fusese zugrăvit de mama și de sora mai mică a poetului, cum îl văzusem în zecile de fotografii. Îmi atrăsese luarea aminte de la început înfățișarea lui atât de simplă, dar foarte interesantă și mereu preocupată. Avea în priviri niște ape verzi-albastre, ca o mare neliniștită, agitată. Din când în când, își arunca nervos pe spate părul de culoarea tabacului. Când vorbea, își mișca privirea, scrutând undeva departe, peste. Avea un zîmbet cald, bun, aproape copilăros, mai mult protector, de frate mai mare.

Fundoianu locuia în rue Dollin, una din străzile cele mai caracteristice din Cartierul Latin; o străduță strimță și scurtă, al cărei capăt cobora pe o scărișă întortocheată, care ducea în dreptul unei clădiri ce a găzduit cândva una din cele mai interesante figuri ale gândirii franceze.

Poetul îmi arătă o fereastră unde ședea și citea un tânăr student japonez. Pe o placă, abia odinioară, citeva rânduri amintea trecătorilor pușini și prăbiși că „BLAISE

PASCAL, a murit aci, în casa lui Gilberte, sora lui”.

În pragul curții de alături, lângă poarta foarte veche de la intrare, se ascundea o altă placă mică, modestă, aproape ștersă, care îmi evoca o lume întreagă de gânduri și eroi numai în aceste câteva lapidare cuvinte:

„Aci a locuit Bernardin de St. Pierre — a scris aici PAUL și VIRGINIA”.

Dincolo, la numărul 6 — îmi spunea poetul — o altă casă istorică scormonește și descoperă câteva episoade însemnate din trecutul zbuciumat al Franței. Era, de asemenea, o casă veche, adusă parcă într-o parte, dar încă solidă și mândră de anii pe care-i ducea în spate. Citeva ferestre de la stradă — care trădau gustul unei femei — învăluiau direct interiorul camerelor cu niște perdele, prinse cu panglicute roșii — așa cum vedem și la casele noastre românești. Aci locuia poetul.

Am pornit a doua zi, hai-hui, hălăduind prin Orașul luminat. Străzile vechi, solemne și tăcute apărau în c-un secol acela de vară uscată, ca un oraș fără omenie, în care au rămas numai relievele trecutului să-și trăiască istoria...

Poetul îmi vorbea. „Iată silueta Pantheonului, sub a cărei măstoașă cupolă odihnesc atâtea figuri celebre... Iată Sorbo-

na, Universitatea... Iată atâtea instituții, care se profilează sub ochii noștri, despre care bibliotecile sînt pline...”

Am ajuns în strada în care se află biserica Saint-Etienne, locul unde s-au dat vestitele lupte lughenote. Aci, în vecinătatea acestei biserici, se află o clădire modestă și comună. La parterul ei era o circumă cu clienți gălăgioși. La fereastră de la etaj a stat odinioară ceasuri întregi de visare și meditație Paul Verlaine. Un sir de iederă împrăștiat în josul ferestrei acoperea o placă cu litere sterse, prin care prietenii și admiratorii poetului amintea că în camera aceea a trăit ultimele clipe ale vieții autorului „Inchisorilor mele”.

„Lângă Facultatea de medicină, la câteva pași de muzeul Dupuytren, în plin Cartier Latin, la o sută de pași de Grădina Luxembourgului, se afla rue Hautefeuille.

Fundoianu se oprește gânditor și îmi atrage atenția, îndemnându-mă să citesc placa veche de pe casă, care ne stă în față: „Aci se află casa în care s-a născut Baudelaire; poetul, despre care mai știți, Fundoianu a scris acel remarcabil eseu, apărut postum.

Iată-ne pe vechiul Pont Neuf. În fața acestui pod vechi, își face drum o boltă care deschide pe o uliță — rue de Nevers — cu case strimbe, cotite și legendare, cum

numai prin unele reproduceri de tablouri se mai văd.

Bolta, destul de ciudată ca arhitectură, ascundea sub pereții ei arcuți și fumurii unele litere care, citite, cu băgare de seamă, impecheau citeva versuri interesante prin atitudinea lor satirică și prin semnificația lor istorică.

— Sub aceste versuri se află iscălitura autorului: Claude le Petit, 1668, mă lămurește Fundoianu.

După podul Henric IV și bolta în care se găsesc aceste mărturii, poetul mă îndeamnă să urcăm împreună pe cheul Conti; apoi, pe cheul Malaquais, locul de naștere al lui Anatole France. — într-o librărie. În fața unui lung sir de buchiziști cu hărțile lumii, zodiacuri, cărți și reproduceri vechi, este locul unde a murit celebrul scriitor francez. „Aci se aflau coronele. Tot aci s-au desfășurat fenerările naționale” — îmi explică marele meu prieten.

Soarele își arăta amurgul și iată că prima noastră hoinăreală prin Parisul literar era pe sfârșite. Milne, marele oraș îmi va fi rezervat alte noi și necunoscute taine, pe care poetul B. Fundoianu, mi le va fi dezlegat, una câte una, ca filele unei cărți cu litere vechi și șterse...

Paul DANIEL

Plîngea pe-un ram o roză

Plîngea pe-un ram o roză, cînta în iarb-un griu, Sărea deasupra cerul nebănuit pocol Cînd mi-ai venit frumoasă ca zilele lui Prier.

Înlănțuiri alături, ca-ntr-un virtje de bal, Am înfruntat în cîntec amejițor de luthuri Și valuri de zefiruri și furii de mistral

Cu sufelele-ncline, au stat ca două scuturi, Ce trebuie să fiină nemărginirii dig. Și viața ni-era toată beție de săruturi.

Dar a venit o oră cînd unicul verig Ce ne lego-mpreună, l-ai prefăcut fărîme O oră-n care zadornic am încercat să strig.

Căci te-ai fîrît pe lespezi asemeni unei rîme Căci ai uitat că focul e adus de Prometheus, Căci trupul tău, cercat-a un templu să dări-me.

Ai năruit Olimpul rostogolîț mereu, Ai năruit seninul nebănuitei vetre, În care-n orice fibră sălășluia un zeu.

Și vulguro-acum ferice te biciuia cu pietre Și te scuipa cu sete și te-ngropa în vulg, Tu, cea odinioară cîntată-n hexametre.

Vedeam cum vin străinii și floarea ni-o distrug, Vedeam cum nemuirea o mestecă taraba; Și totuși, cu puterea am vrut ca să te smulg. I-am plîns pe cei ce ție și-au preferat Baraba, Ți-am dus eu însumi crucea în drum spre Golgota, Și te-am păstrat în minte ca pe regina Saba. Dar te-am iubit prea aprîg ca să te pot ierta.

Noapte

E noapte; clar de lună și licăriri de stele Văpăi s-aprind molatic și ușurel pe ballă; Și toată firea-i dusă pe lumea cealăaltă; Doar voalul cîntă leneș cu tresăriri rebele. Tac toate. Nici-o soaptă nu tremură în larguri l Pe cer, fibrajii nouri reliefează forme Fantastice de navă plutind cu-a ei catarguri Prin ceața nopții ude, adînci și uniforme. Un matelot de pază cu creștelul în palmă Ritmează-o melodie nostalgică la proră; Și înfioară tainic adîncul nopții calme; E noapte și-i departe roz-alba auroră l

E noapte, noapte-adîncă și ce departe-s zorii l Dispare-n nori luna și stelele s-afundă. Mi-e frică. Flori de umbră și-n vasta domă, norii l... Mi-e frică l Noaptea-i neagră și rana e profundă l... Pajura, 25.VII. 1914

Sonet

de ALFRED DE MUSSET

Cînd într-o zi de ploaie, aruncă la-nfîmplare, O pasăre, un strigăt, pe-un drum necunoscut. Din cuibu-i din pădure, de lume neștiut, Privighetoarea dulce îngîină o cîntare. Dar ca și-a pasăricei, fu și-a mea chemare. Iar tu îmi răspunsesi cu graiu-ți cunoscut Un farmec trist și dulce, din alte vremi știut Răsun-așa de tainic, că-mi pare-o fermecare.

Ești tu? Frumoasă fată așa trandafirie Tu-mi vorbești de regrete și de melancolie. Dar eu însă acum, am sufletul rănit.

A iubi fără speranțe e culmea nebuliei Ce ne-a aduce poate buchetul Ofeliei, Din țărîmul ce de valuri acum e părăsit?

Traducere de B. FUNDOIANU

FUNDOIANU în viziunea lui BRAUNNER

IPOSTAZE ALE POETULUI

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor-șef: Ștefan Bănuțescu
Redactori șefi-adjuncți:
Cezar Ballag, George Tomosel
Secretar general de redacție:
M. Ungheanu

REDACTIA:

București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54 și 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:

Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE

3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „GASA ȘCINTEII”

Paginător: Nicolae Ion.